

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Bakalářská práce

Analýza spotřeby a zadluženosti českých domácností

Kateřina Hlavová

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Kateřina Hlavová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Analýza spotřeby a zadluženosti českých domácností

Název anglicky

Analysis of consumption and indebtedness of Czech households

Cíle práce

Hlavním cílem této práce je zhodnotit vývoj spotřeby a zadluženosti českých domácností v období let 1993 až 2014. Dílčí cíle práce zahrnují: zhodnocení změn ve spotřebním koši českých domácností a změn ve struktuře dluhových nástrojů, které domácnosti využívají, zhodnocení změn úrokových měr v průběhu uvedených let, zhodnocení vlivu finanční gramotnosti na zadluženost českých domácností.

Výzkumné otázky:

- Co vede občany ČR k tomu, aby si půjčovali peníze a jestli jejich zadlužení bylo opravdu nevyhnutelné?
- Je pravdou, že stále více českých domácností se přibližuje k osobnímu bankrotu?
- Zajistila by lepší finanční gramotnost snížení zadlužení a problémů, které s tím souvisí?

Metodika

Data budou získávána z volně dostupných informací z ČSÚ a od ČNB a dále formou

polo-strukturovaného dotazníkového šetření, k získání informací, které pomohou odpovědět na zvolé výzkumné otázky. Nezbytné k naplnění cílů bude také studium dokumentů či korelační a regresivní analýza. Díky těmto analýzám se podaří zjistit, jak moc závislá je na sobě spotřeba a zadluženost českých domácností.

Doporučený rozsah práce

40-50 stran

Klíčová slova

Spotřeba, zadluženost, domácnost, dotazník, Česká republika

Doporučené zdroje informací

DUBSKÁ, Drahomíra. Změny v sektoru domácností ČR v období 1995 až 2005 – úspory a zadluženost.

Praha: Český statistický úřad, 2005, 33 s. Souborné informace. ISBN 80-250-1134-8.

MANSFELDOVÁ, Zdenka. Současná česká společnost: sociologické studie. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002, 381 s. ISBN 80-7330-009-5.

Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2., aktualiz. vyd. Editor Vladimíra Nováková, Věroslav Sobotka. Praha: COFET, 2011, 416 s. ISBN 978-80-904396-1-0.

SMRČKA, Luboš. Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí – jak spořit a rozmnožovat majetek). 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007, 257 s. ISBN 978-80-86946-41-2.

SMRČKA, Luboš. Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xxii, 538 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-199-4.

SYROVÝ, Petr a Tomáš TYL. Osobní finance: řízení financí pro každého. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 220 s. Finance (Grada). ISBN 978-80-247-4832-0.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Zdeňka Žáková Kroupová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 20. 11. 2015

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 06. 03. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Analýza spotřeby a zadluženosti českých domácností" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14. března 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Zdeňce Žákové Kroupové, Ph.D., vedoucí mé bakalářské práce, za odborné vedení, cenné připomínky a neustálou spolupráci při zpracování této práce. Zároveň bych chtěla poděkovat dotazovaným respondentům za ochotu při vyplňování dotazníku a rodinně, která mně po celou dobu studia na vysoké škole podporovala.

ANALÝZA SPOTŘEBY A ZADLUŽENOSTI DOMÁCNOSTÍ V ČESKÉ REPUBLICĚ

ANALYSIS OF CONSUMPTION AND INDEBTEDNESS OF CZECH HOUSEHOLDS

Souhrn

Cílem bakalářské práce je analyzovat vývoj spotřeby a zadluženosti českých domácností od roku 1993 do roku 2014. Dále také zjistit, zda existuje závislost mezi těmito dvěma zkoumanými veličinami a jak silná tato závislost je.

Jako hlavní metody k naplnění cílů jsou využity regresní a korelační analýzy, dále je použit polo-strukturovaný dotazník, který je doplněn asociačními tabulkami, k zodpovězení výzkumných otázek.

Data použita k této analýze byla čerpána z dostupných zdrojů zveřejněných na webových stránkách Českého statistického úřadu a České národní banky.

Z výzkumu vyplývá, že spotřeba domácností od roku 1993 vykazuje stále rostoucí tendenci, zadluženost domácností v 90. letech mírně kolísala a teprve až od roku 1999-2000 má stále rostoucí tendenci. Dále bylo zjištěno, že existuje silný vztah mezi spotřebou a zadlužeností, a že zadluženost domácností v České republice je opravdu vysoká. V závěru práce jsou proto navržena doporučení, jak by se vysoká zadluženost mohla snížit.

Klíčová slova: spotřeba, zadluženost, domácnost, dotazník, Česká republika, úvěry, inflace, úrokové sazby, osobní bankrot

Summary

The aim of the bachelor thesis is to analyse the development of the consumption and indebtedness of the Czech households from 1993 up to 2014. Another aim is to find out if there is any connection between those two values and how strong that connection is.

As the main methods for the fulfilment of the goals are the regressive and correlation analyses and a semi-structured questionnaire as well. The questionnaire involves also association tables for the answers to the research questions.

Data used in this analysis were found in commonly accessible sources published on the websites of the Czech Statistical Office and the Czech National Bank.

The research shows the permanent growth of the consumption of the households since 1993. The indebtedness of the households slightly oscillated in the 90s and started to grow permanently since 1999-2000. It was found out there is a strong connection between the consumption and the indebtedness and further the indebtedness of the households in the Czech Republic is really high.

That is why there are several possible solutions at the end of this thesis how to decrease the indebtedness.

Keywords: consumption, indebtedness, household, questionnaire, Czech republic, loans, inflation, interest rate, personal bankruptcy

Obsah

1	Úvod.....	10
2	Cíl a metodika.....	12
3	Teoretická východiska.....	17
3.1	Domácnost.....	17
3.2	Spotřeba domácností.....	17
3.2.1	Dělení statků.....	18
3.2.1.1	Statky krátkodobé a dlouhodobé spotřeby.....	18
3.2.1.2	Statky nezbytné, standardní a luxusní.....	18
3.2.2	Teoretické přístupy k analýze spotřeby.....	19
3.2.2.1	Keynesovo pojetí.....	19
3.2.2.2	Model mezičasové volby.....	19
3.2.2.3	Hypotéza životního cyklu.....	19
3.2.2.4	Hypotéza permanentního důchodu.....	20
3.3	Zadluženost domácností.....	20
3.3.1	Zadluženost.....	20
3.3.2	Předluženost.....	21
3.3.3	Neplánovaná a plánovaná zadluženost.....	21
3.4	Faktory ovlivňující spotřebu a zadluženost českých domácností.....	21
3.4.1	Inflace.....	23
3.4.1.1	Typy inflace.....	23
3.4.1.2	Měření inflace.....	23
3.4.2	Spotřební koš.....	24
3.4.2.1	Aktualizace spotřebního koše.....	25
3.4.3	Daně.....	26
3.4.4	Úvěry.....	26
3.4.4.1	Druhy úvěrů.....	27
3.4.4.2	Úrokové míry.....	30
3.4.5	Disponibilní důchod domácností.....	31
3.5	Nesplácení úvěru.....	31
3.5.1	Exekuce.....	31
3.5.2	Osobní bankrot.....	33
4	Empirické výsledky.....	34
4.1	Vývoj zadluženosti domácností v ČR.....	34
4.1.1	Období v letech 1993 až 2000.....	34
4.1.2	Období v letech 2001 až 2008.....	36
4.1.3	Období v letech 2009 až 2014.....	38
4.2	Vývoj spotřeby domácností v ČR.....	39
4.2.1	Období v letech 1993 až 2000.....	39
4.2.2	Období v letech 2001 až 2008.....	40
4.2.3	Období v letech 2009 až 2014.....	41

4.2.4	Vývoj struktury spotřeby domácností.....	43
4.3	Vliv spotřeby na zadluženost českých domácností.....	47
4.4	Dotazníkové šetření	49
4.4.1	Vyhodnocení dotazníku	49
5	Diskuze	57
6	Závěr	59
7	Použitá literatura	61
8	Internetové zdroje	63
9	Seznam tabulek	65
10	Seznam grafů	66
11	Příloha- dotazník.....	67

1 Úvod

Od 90. let procházel český finanční trh velkou proměnou. Přejít k tržní ekonomice nebyl jednoduchý, ale česká ekonomika a společnost to obstojně zvládly. I v těchto letech obyvatelé České republiky (ČR) spotřebovávali, samozřejmě se i zadlužovali, ale nebylo to v takové míře jako nyní. Možná, že i dřívější režim, který byl na území ČR, nutil občany, aby uměli šetřit, vážili si peněz, neplýtvali a byli více zodpovědní za svoje finance. Na přelomu století dochází k velkému navyšování finančních institucí a dalo by se říci, že se zlepšuje i životní úroveň. Proto lidé začínají více utrácet, chtějí si dopřát to nejlepší, a tak navyšují spotřebu. To co se jim nepodaří pokrýt ze svých volných finančních prostředků, stále více řeší zadlužováním se. A taky proč by to tak nedělali, když finanční trh nabízí nespočetně výhodných nabídek na úvěry a lidé díky tomu mohou mít to, po čem touží.

Je dobré podívat se na zadluženost a spotřebu ale i v jiném obraze. „Dluhy českých domácností vzrostly“; „Počet osobních bankrotů je rekordní, před rokem jich byla třetina“; „Ježíšek na dluh“; „Polovina českých domácností pravidelně vyhazuje jídlo, plýtvá hlavně mladší generace“; „Češi se za své dluhy stydí, proto je řeší pozdě“ - tyto nadpisy článků lze běžně spatřit na internetu nebo v novinách. I díky tomu se zadlužování a spotřeba stává pro mnohé více zajímavé a diskutované téma.

Jak to bylo v České republice se spotřebou a zadlužováním domácností dřív a proč v posledních letech zadlužování našich domácností tak vzrůstá, bude zodpovězeno v této bakalářské práci na téma „Analýza spotřeby a zadluženosti domácností českých domácností“.

Tématem zadlužování a spotřebou domácností se zabývá, jak již bylo řečeno, nemálo prací. Píše se o ní v tisku, mluví v rozhlase i v televizi. Jedná se o závažný problém, kterým by se stát a i samy domácnosti měly zabývat, protože stav zadluženosti českých domácností v roce 2015 činí přibližně 1,3 bilionů korun. Nejen že roste jenom zadluženost, zvyšuje se i počet nařízených exekucí a osobních bankrotů. Pokud fenomén zadlužování poroste stále více a lidé nebudou schopni své závazky splácet, stane se zadlužování velkým makroekonomickým problémem, kterým se naše společnost bude muset velmi zabývat.

Struktura práce bude následující. V teoretické části je cílem uvést čtenáře do dané problematiky. Na začátku práce bude vyjasněn pojem „domácnost“, protože analýza se zabývá problematikou spotřeby a zadluženosti českých domácností. Další kapitola bude věnována již samotné spotřebě, jejímu vymezení a dělení. Následuje uvedení do problematiky druhé zkoumané veličiny, tedy zadluženosti. Bude vysvětlen rozdíl mezi zadlužením a předlužením, dále také mezi plánovanou a neplánovanou zadlužeností. Jelikož existuje mnoho faktorů, které mají vliv na spotřebu a zadluženost (např. inflace a úrokové sazby) bude další kapitola věnována právě těmto faktorům. Některé faktory budou popsány a rozebrány více, jiné naopak pouze zmíněny.

V analytické části bude objasněna spotřeba a zadluženost domácností v číslech. Bude popsáno, jaké faktory měly vliv na to, že v konkrétním roce byla spotřeba a zadluženost zrovna v takové určité výši. Díky korelační a regresní analýze bude zjištěno, jestli existuje nějaký vztah mezi spotřebou a zadlužeností a pokud ano, jak silný je tento vztah. Dále prostřednictvím dotazníkového šetření bude odpovězeno na výzkumné otázky, co vede domácnosti k tomu, aby se zadlužovaly, co jejich rozhodnutí ovlivňuje a kolik času věnovaly výběru banky. Bude také navrženo řešení, jak by se dalo předejít zadlužování, aby domácnosti nespěly stále více k osobnímu bankrotu.

2 Cíl a metodika

Hlavním cílem této práce je analyzovat vývoj spotřeby a zadluženosti českých domácností v období mezi roky 1993 až 2014. Aby zhodnocení bylo přesné, je třeba se zaměřit i na možné změny úrokových měr v průběhu těchto let. Dále také na vliv inflace, nezaměstnanosti a změny ve spotřebním koši českých domácností. Roli zde budou mít i změny v daňových systémech. Pokud je řeč o faktorech, které mají na spotřebu a zadluženost vliv, je vhodné také vyzkoumat, jaký vztah mají k sobě samotná spotřeba a zadluženost. Tedy jestli platí, že s navyšováním spotřeby u domácností dochází také k navyšování jejich dluhů.

Analytická část práce bude odpovídat na výzkumné otázky, a to, jestli si půjčují občané ČR peníze hlavně na zajištění bydlení? Dále, jestli nejvíce ovlivňují občany při čerpání úvěrů úroky, nebo má na jejich rozhodnutí vliv spíš jiný faktor? Jestli stále více lidí využívá osobní bankrot? Zda mladí lidé stráví výběrem banky méně času a jestli se také méně zabývají úroky z prodlení než starší lidé? Dále budou navržena doporučení, jak by se dala snížit zadluženost českých domácností.

Data použitá k analýze spotřeby a zadluženosti českých domácností z období mezi roky 1993 až 2014 byla získána z dostupných dat z Českého statistického úřadu (ČSÚ), České národní banky (ČNB) a z Ministerstva financí ČR.

První část analytického šetření se zabývá zadlužeností a spotřebou českých domácností. Jsou zde vyhotoveny grafy, pro lepší znázornění vývoje zadluženosti a spotřeby, také tu jsou uvedeny a grafem vyobrazeny některé faktory, které mají na tyto veličiny vliv. V analytické části, která se zabývá vývojem spotřeby, jsou často zmiňovány pojmy relativní výdaje a nominální výdaje, proto je vhodné uvést, co tyto termíny znamenají. Relativní výdaje značí „průměrný podíl měsíčních výdajů domácností daného typu (např. výdajů na potraviny, volný čas, oděvy) na celkových měsíčních výdajích domácností“. Nominální výdaje jsou „skutečné výdaje domácností v korunách bez očištění inflace“ (MANSFELDOVÁ, 2002). Vývoj zadluženosti i spotřeby je doplněn indexní analýzou a analýzou časových řad- trendovou funkcí.

Díky indexní analýze lze porovnávat hodnoty dvou ukazatelů, které se liší z hlediska věcného, časového nebo prostorového. V analytické části jsou použity indexy řetězové,

kteře se využívají k porovnání hodnot ukazatele k období předchozímu. Výsledný index značí, o kolik procent se změnila např. spotřeba domácností v každém roce vždy oproti předchozímu roku. Řetězový index např. v roce 2000 je porovnáván tedy s rokem 1999.

$$I = \frac{q_i}{q_{i-1}} \quad \begin{array}{l} q_i \dots \dots \text{hodnota veličiny ve vyšším roce} \\ q_{i-1} \dots \dots \text{hodnota veličiny nižším roce} \end{array} \quad (1)$$

Následně lze vypočítat tempo přírůstku pomocí vzorce:

(2)

Tempo přírůstku v % = řetězový index v % - 100%

Výsledek je interpretován tak, že se spotřeba domácností v roce 2000 změnila o x% oproti předchozímu roku.

Vývoj spotřeby a zadluženosti českých domácností je dále doplněn, jak již bylo řečeno, trendovou funkcí. Díky analýze časových řad lze sledovat změny jevů v čase. Ve statistickém programu STATISTICA 12 jsou vytvořeny grafy, ve kterých je vyobrazena trendová funkce proložena teoretickými hodnotami. Díky těmto teoretickým hodnotám je možno vypořadovat, jak spotřeba a zadluženost kolísá. Trendový model může mít mnoho podob. V této práci je však využito lineární trendový model u obou veličin a to z důvodu komparace trendu zadluženosti s trendem spotřeby. Obecný vzorec pro lineární trendový model je ve tvaru:

$$y_t = a + b \cdot t, \text{ kdy:} \quad (3)$$

$$a = \bar{y} - b \cdot \bar{t} \quad t \dots \text{počet roků}$$

$$b = \frac{t \cdot \sum t \cdot y_t - \sum t \cdot \sum y_t}{t \cdot \sum t^2 - (\sum t)^2} \quad y \dots \sum \text{spotřeby nebo } \sum \text{zadluženosti}$$

Z lineárního trendového modelu lze následně vyčíst průměrný absolutní přírůstek sledovaného ukazatele. Tento průměrný přírůstek značí parametr b . Pomocí časových řad lze také provádět odhady průměrných přírůstků i do dalších let, maximálně ale do 1/3 délky časové řady, která je sledována.

Jedním z cílů této bakalářské práce je mimo jiné zjistit, zda existuje závislost mezi spotřebou a zadlužeností, a pokud existuje, jak silný tento vztah je. K tomuto zjištění je použita regresní a korelační analýza. Bude se jednat o jednoduchou korelaci a regresi z důvodu toho, že je zkoumána závislost pouze mezi těmito dvěma veličinami. Regresní analýza určuje průběh závislosti mezi zkoumanými jevy. Díky regresní funkci lze tedy zjistit, jak se změní hodnota závislé proměnné, pokud se nezávisle proměnná změní o jednotku. Korelační analýza určuje sílu závislosti mezi již zmiňovanými jevy.

Před samotnou korelační analýzou je nejdříve zapotřebí udělat test normality, tedy otestovat časové řady, jestli data mají konstantní průměr a rozptyl. S ohledem na výsledky testu normality byly dále kvantifikovány korelační koeficienty a odhadován lineární regresní model, a to běžnou metodou nejmenších čtverců v software Gretl, verze 1.9.8. Odhadnutý model byl následně podroben ekonomické, statistické (t-test, F-test) a ekonometrické verifikaci (White test, Jargue-Bera test, LM test autokorelace 1. řádu).

Poslední část analytické části je založena na dotazníkovém šetření, které poslouží k zodpovězení výzkumných otázek. Je zvolen polo-strukturovaný dotazník, který dává možnost respondentům více vyjádřit jejich názor. Všechny otázky tedy nejsou ve formě uzavřených otázek, ale objevují se zde i nějaké polo-uzavřené a otevřené otázky. Tento typ dotazníku je vhodný, pokud nechce být opomenuta žádná odpověď respondentů. Na druhou stranu zpracování výsledných odpovědí bývá náročnější. Dotazník bude zveřejněn od 5. 1. 2016 na sociálních sítích a rozdán na dvou pracovištích, a to v malém hotelu a u společnosti Pražské služby, aby tak nedošlo k problému, že výsledky budou získány pouze od stejně starých respondentů. Konec dotazníkového šetření byl stanoven na 14. 1. 2016.

K získání odpovědí na výzkumné otázky je použito, jak již bylo řečeno, dotazníkové šetření, které je dále doplněno o asociační tabulky 2x2. Zda existuje závislost mezi veličinami a určení síly závislosti lze zkoumat nejen u kvantitativních znaků, ale také u kvalitativních, a to právě díky asociační tabulce. Tabulka 2x2 je vybraná právě proto, že každá veličina může nabývat pouze dvou znaků.

V první řadě je nutno si tuto asociační tabulku vytvořit. Písmena *a*, *b*, *c*, *d*, které lze spatřit v tabulce č. 1 jsou empirické četnosti, kdy např. písmeno *a* značí, kolikrát se

vyskytne kombinace A1 B1. Konkrétně bude například zkoumáno, zde mladí lidé tráví méně času u výběru banky. A1 bude značit, že respondent vybíral banku krátkou dobu, B1 budou mladí lidé do 30let. Výsledná hodnota a tedy ukáže, že například 10 mladých lidí vybíralo banku krátkou dobu. Okrajové četnosti, jsou výsledky třídění podle jednoho znaku.

Tabulka č. 1- Asociační tabulka

Znak A	Znak B		Celkem
	B1	B2	
A1	a	b	a + b
A2	c	d	c + d
Celkem	a + c	b + d	a + b + c + d

Zdroj: vlastní zpracování z dat SVATOŠOVÁ, Libuše a Bohumil KÁBA. *Statistické metody II*

Než bude přistoupeno k samotným výpočtům, je nutné si nejprve stanovit nulovou hypotézu, H_0 -mezi zkoumanými znaky neexistuje závislost. Existují dva testy o nezávislosti znaků, a to χ^2 test nezávislosti a Fisherův faktoriálový test. Jaký test bude použit, se rozhodne na základě rozsahu souboru (n). Pokud je rozsah souboru větší než 40 používá se χ^2 test nezávislosti, jestli je rozsah menší než 40 používá se Fisherův faktoriálový test. Pokud se ale hodnota pohybuje v rozmezí $20 < n < 40$, je nutno nejprve vyjádřit očekávané četnosti¹

$$\begin{aligned}
 a_0 &= \frac{(a+b) * (a+c)}{n} \\
 b_0 &= \frac{(a+b) * (b+d)}{n} \\
 c_0 &= \frac{(a+c) * (c+d)}{n} \\
 d_0 &= \frac{(b+d) * (c+d)}{n}
 \end{aligned}
 \tag{4}$$

Vyjdou-li všechny očekávané četnosti větší než 5, je použit χ^2 test nezávislosti, v opačném případě je použit Fisherův faktoriálový test.

χ^2 test nezávislosti se vypočte jako:

¹ Očekávané četnosti= takové, které by se měly vyskytnout v případě platnosti nulové hypotézy- tzn. v případě, kdy kvalitativní znaky A a B jsou nezávislé

(5)

$$x^2 = \frac{n * (a * d + b * c)}{(a + b) * (c + d) * (a + c) * (b + d)}$$

$$n = a + b + c + d$$

Následně se porovnává výsledná hodnota x^2 s kritickou hodnotou x^2 rozdělení, kterou lze najít v tabulkách pro α pro $f=1$ stupeň volnosti. Pokud je $x^2 > x^2_{\alpha(1)}$ nulovou hypotézu je možno zamítnout, což znamená, že by existovala závislost mezi zkoumanými veličinami. Jak silná je tato závislost, by se dále počítalo koeficientem asociace:

(6)

$$V = \frac{a * d - b * c}{\sqrt{(a + b) * (c + d) * (a + c) * (b + d)}}$$

příčemž, slabá závislost by byla v případě kdyby: $0 < |V| \leq 0,3$

střední závislost $0,3 < |V| \leq 0,8$

silná závislost $0,8 < |V| \leq 1$

Pokud je použit Fisherův faktoriálový test, je nutno nejdříve vytvořit redukované tabulky. Následně je pak pro každou tabulku vypočítána pravděpodobnost p_i , a to pomocí faktoriálů.

(7)

$$p_i = \frac{(a + b)! * (c + d)! * (a + c)! * (b + d)!}{n! * a! * b! * c! * d!}$$

Dále je třeba sečíst všechny p_i , které značí hodnotu testového kritéria. Tento součet je pak nutno porovnat s hladinou významnosti α . Pokud $\sum p_i < \alpha$, pak se nulová hypotéza o nezávislosti zamítá.

3 Teoretická východiska

3.1 Domácnost

Pod pojmem domácnost si mnozí z nás představí rodinu, tedy skupinu lidí, žijící pod jednou střechou, mající společné výdaje na bydlení, stravu a chod celé domácnosti, ale domácnost může být tvořena i jednotlivcem. V ekonomickém pojetí se proto nebere v úvahu, kolik členů domácnost má, ale v otázce rozhodování se bere domácnost jako jednotka (BRČÁK, 2010). Domácnost patří spolu s firemními společnostmi, vládou a zahraničím mezi ekonomické subjekty. Jinak řečeno, jsou to sektory národního hospodářství. Národní hospodářství se spoléhá na domácnosti, které mají velký vliv nejen na národní hospodářství, ale také na ekonomický růst. Vliv domácností na ekonomický růst v České republice bývá v posledních letech kladný (BRČÁK, 2010b).

Každá rodina/domácnost je vlastníkem práce, půdy nebo kapitálových statků, které prodává firmám a za ně obdrží ohodnocení ve formě mzdy, nájemného nebo zisků. Z těchto získaných peněz zaplatí daně, spotřební výdaje, různé zboží a statky; ze zbylých peněz se snaží vytvářet úspory. Jak s penězi naloží, záleží na individuálních preferencích jednotlivců členů domácnosti (BRČÁK, 2010b).

Domácnosti jsou důležitou součástí ekonomického koloběhu statků, služeb, výrobních faktorů, důchodů i výdajů proto, že se na trhu stávají prodávajícími a nakupujícími (BRČÁK, 2010b). Tím, že se domácnosti neustále dožadují nových služeb a poptávají se po různém sortimentu, nutí firmy k rozšiřování výroby o nové prvky, k práci ve vysoké kvalitě, podporují výrobu. Takovéto chování domácností nejenom že pomůže firmám k tomu, aby prosperovaly, ale také podporuje růst hrubého domácího produktu (BRČÁK, 2010).

3.2 Spotřeba domácností

Spotřebou se rozumí výdaje na statky a služby, kterých domácnosti nabývají ze svých mezd či úspor. Tyto statky a služby poté slouží k jejich spotřebě. Dalo by se předpokládat, že v průběhu našeho celého života spotřeba mění svoji podobu, a že čím víc bude domácnost finančně zaopatřená, tím větší bude její spotřeba (HRONOVÁ, 2008).

3.2.1 Dělení statků

Statky, které domácnosti spotřebovávají, mohou být různého charakteru, proto zde bude uvedeno dělení statku podle trvanlivosti a podle toho, jak jsou pro nás statky nezbytné.

3.2.1.1 Statky krátkodobé a dlouhodobé spotřeby

Podle výše mzdy je důležité rozhodovat mezi krátkodobou a dlouhodobou spotřebou a nutností nákupu konkrétní věci. Mezi statky krátkodobé spotřeby, patří takové předměty, které se brzy opotřebují, nebo mají krátkou spotřební dobu. Mezi ně patří např. potraviny a hygienické potřeby. Naopak u statků dlouhodobé spotřeby, které mohou mít movitou nebo nemovitou povahu, se předpokládá delší doba použitelnosti. Movitým statkem může být automobil, lednička, mikrovlnná trouba, televize a nemovitým statkem např. dům, byt, zahrada, bazén.

Nelze opomenout zmínit i druhé spotřební výdaje domácností, tedy služby. Služby mají vždy nehmotný charakter a jejich hlavním cílem je změna stavu osoby nebo statku. Konkrétně bude zmíněno například kadeřnictví. Tato služba má své konkrétní klienty, rozumí se tím, že do kadeřnictví přijdou jen osoby, které si chtějí nechat upravit účes, ostříhat nebo nabarvit vlasy. Z hotové práce pak mají užitek v podobě toho, že se cítí lépe a jsou spokojenější (DVOŘÁKOVÁ, 2011).

3.2.1.2 Statky nezbytné, standardní a luxusní

Statky se dají rozdělit i podle toho, jak jsou pro nás důležité. Myslí se tím statky nezbytné pro naše vyžití, které nejsou závislé na výši našich příjmů. Dále to jsou statky standardní, které jsou závislé na výši našich příjmů. Pokud poroste náš disponibilní důchod, porostou i tyto statky. V poslední řadě jsou statky luxusní, které většinou nejsou k životu potřebné. Jde jen o pocit majetnictví, a také nám přináší pocit exkluzivity. Záleží na každé domácnosti, jak si představuje svoji životní úroveň. Tato úroveň závisí na příjmech a výdajích domácnosti a také na mentalitě lidí. To, co jeden považuje za statky standardní, je pro druhého, který má menší disponibilní důchod, statek luxusní (HOLMAN, 2010).

3.2.2 Teoretické přístupy k analýze spotřeby

Jak se statky může být nakládáno a jaké existují teoretické přístupy k analýze spotřeby, ve své knize uvádí a podrobněji popisuje BRČÁK (2010b).

3.2.2.1 Keynesovo pojetí

Spotřeba může být chápána různými způsoby. Jako první zde bude uvedena spotřeba v keynesiánském pojetí, ve které se předpokládá, že „*úroveň spotřeby je v daném období úzce spjata s úrovní disponibilního důchodu, tj. důchodu, se kterým mohou domácnosti libovolně nakládat*“ (BRČÁK, 2010b, s.48). Spotřeba může být rozlišena na autonomní a indukovanou. Autonomní spotřeba je taková, která je nezávislá na důchodu. I když bude důchod domácnosti nulový, tak i přes to, bude mít domácnost spotřební výdaje financované například z dřívějších úspor, z rozprodeje majetku, nebo si domácnost může zažádat o udělení úvěru.

Na druhou stranu spotřeba indukovaná je závislá na tom, kolik činí příjmy domácnosti. Hlavní myšlenkou této spotřeby je možnost volby, kdy si rodina může rozmyslet, zda daný statek či službu koupit či nekoupit. Jedná se o věci, které k životu nejsou nutné. Dalo by se předpokládat, že s rostoucím důchodem poroste i spotřeba.

3.2.2.2 Model mezičasové volby

Tento model spotřeby vymyslel v roce 1930 americký ekonom Irwing Fisher. V životě nás potkají dvě období - aktivní věk a stáří. Dá se předpokládat, že v aktivním věku lidé vydělávají víc peněz, než pak mají ve stáří, kdy většinou čerpají již jen ze starobního důchodu a z naspořených peněz. Úspory, které v aktivním věku vytvářejí, jsou tedy nevyužité spotřeby v daném období, které jsou přesunuty do období budoucího, tedy do důchodového období. Tímto rozvržením finančních prostředků nedojde k tomu, že naši spotřebu ve stáří bude třeba jakýmkoliv způsobem měnit.

3.2.2.3 Hypotéza životního cyklu

Mít rovnoměrnou spotřebu po celý svůj život, takový má předpoklad hypotéza životního cyklu, se kterou přišli v 50. letech 20. století pánové F. Modigliani, R. Brumberg a F. Ando. Hypotéza vychází z toho, že v mládí je naše spotřeba větší, než na kterou stačí náš příjem. Proto se mladí lidé většinou zadlužují (koupí byt, zařízení bytu, auto,

jedou na dovolenou atd.) i přes to, že z jejich budoucího příjmu budou muset úvěr zaplatit. Ve středním věku, kdy je již předpokladem stálý příjem a vybudovaná určitá pracovní pozice, se předpokládá i vyšší platové ohodnocení. Z těchto peněz domácnost nejdříve splácí své dluhy z mládí a následně spoří peníze na stáří. Nahromaděné úspory pak spotřebovávají po odchodu do starobního důchodu. Teorie vychází z faktu, že „člověk při rozhodování o spotřebě bere v úvahu nejen přítomný příjem, ale i očekávaný budoucí důchod“ (BRČÁK, 2010b, s.52).

3.2.2.4 Hypotéza permanentního důchodu

„Člověk mění spotřebu pouze v reakci na takové změny důchodu, které považuje za permanentní“ (BRČÁK, 2010b, s.53). S touto hypotézou přišel americký ekonom M. Friedman v roce 1957. Permanentním důchodem se myslí takový důchod, se kterým počítáme dlouhodobě. Zvýší-li se někomu z rodiny v práci plat, např. z původních 20 tisíc korun měsíčně na 45 tisíc korun, a domácnost si je jistá tím, že toto navýšení bude mít dlouhodobý charakter, potom domácnost bude měnit/ navyšovat i svoji spotřebu. Pokud domácnost ale vyhraje 10 tisíc v loterii, jde tu jen o jednorázový příjem, který sice navýší finanční prostředky domácnosti, ale jen na dobu určitou. Není zde předpoklad, že následující měsíc opět dojde k výhře. Tato výhra nijak zvlášť nenavýší dlouhodobé spotřební výdaje domácnosti.

3.3 Zadluženost domácností

Pokud jde o zadluženost, je dobré si nejprve uvést, jaký je rozdíl mezi zadlužeností a předlužením. Následně bude čtenář seznámen s tím, že zadlužení se dá plánovat, ale že mohou nastat také okamžiky, kdy se rodina do dluhů dostane neplánovaně.

3.3.1 Zadluženost

Pokud si domácnost půjčí peníze od cizích zdrojů na pokrytí svých potřeb, jedná se o zadlužení. Jinak řečeno, na pokrytí svých aktiv používá domácnost cizí kapitál (MANAGEMENT MANIA, 2013). Cizím kapitálem se rozumí například krátkodobé, či dlouhodobé půjčky nebo hypotéky, kterými domácnosti uspokojují své potřeby

(SMEJKAL, 2013). Jedná-li se o zadlužení, tak v tomto případě je domácnost schopná dostát svým finančním závazkům včas, v řádných časových lhůtách (DVOJKA, 2015).

3.3.2 Předluženost

Může nastat ale situace, kdy z vážných důvodů není možné získanou půjčku splatit a ta se nazývá předlužení. K předlužení dochází v takovém případě, kdy výdaje domácností převyšují příjmy a domácnost není schopna plnit své závazky (NOVESKÝ, 2009). Podle pravidel má každá půjčka svůj čas na splacení, zpravidla se jedná o dobu třiceti dní po lhůtě splatnosti. Není-li dlužník schopen splátku uhradit, může dojít k nové dohodě s věřitelem. Pokud ale se změnou platebních podmínek neuspěje, je na takového dlužníka nahlíženo jako na předluženého. V tomto případě se dost často stává, že se dlužník dostane do dluhové pasti, nebo až do osobního bankrotu (DVOJKA, 2015).

3.3.3 Neplánovaná a plánovaná zadluženost

V životě mohou nastat dvě situace, proč si lidé berou úvěr. První situaci lze nazvat jako neplánovanou zadluženost, která nastává v takovém případě, kdy se v domácnosti stane nějaká neočekávaná událost. Může jít například o ztrátu práce, živelnou pohromu, nemoc či odchod jednoho z manželů, což způsobí náhlý výpadek v příjmech. Neplánované financování může nastat i v okamžiku, kdy se nám v domácnosti rozbije důležitý spotřebič např. lednice. Pokud domácnost nemá žádné úspory, tak i tato skutečnost může značně ovlivnit chod celé domácnosti a vést k zadlužování.

Zadluženost plánovaná se většinou týká předmětů, které mají dlouhodobou spotřebu. Může se např. jednat o investice do vzdělání dětí. To, že si domácnost půjčí cizí finanční prostředky, plánuje již dopředu. V posledních letech se stále častěji objevuje jako důvod zadlužení dovolená nebo nákup vánočních dárků. Otázkou by však mělo být, zdali je opravdu nezbytné, si na takovéto věci půjčovat (ZAJÍČKOVÁ, 2010).

3.4 Faktory ovlivňující spotřebu a zadluženost českých domácností

Vývoj spotřeby a zadluženosti českých domácností se s životním děním společnosti i domácností mění. Proto v první části této kapitoly bude popsáno, jaké faktory mohou

ovlivňovat naše rozhodnutí při čerpání úvěrů, nebo když nevíme, zda daný statek či službu koupit. Následně budou některé faktory více rozebrány.

Důvody proč v 90. letech lidé tolik nepravili po úvěrech, mohou být spatřovány ve vysoké míře úrokových sazeb a vysoké míře inflace, která byla většinou dvojciferná, nebo jen málo pod 10% ročně (SMRČKA, 2007). V tomto období domácnosti méně utrácely, a to z důvodu nejistoty z budoucna a růstu nezaměstnanosti (DUBSKÁ, 2008).

Úvěrový zlom nastal až po roce 2000, kdy postupem času začaly klesat úrokové sazby i inflace. Například v roce 2002 dosahovaly úrokové sazby hodnoty kolem 2% p.a. a inflace už neměla dvojciferný charakter, pohybovala se kolem 3% ročně. Snížení úrokových měr vedlo k celkovému zlevnění peněz, což vedlo domácnosti k čerpání úvěrů, tedy k zadlužení se. Co se týká spotřeby domácností, ta se také po roce 2000 změnila. Domácnosti začaly více utrácet za nákupy zboží, služeb, a tím, jak rostla životní úroveň, si rodiny chtěly dopřávat většího luxusu, chtěly žít na vyšší úrovni a mít i dostatečně reprezentativní bydlení. Celkově se měnil jejich náhled na čerpání úvěrů. V roce 2003 se nejvíce zvýšila spotřeba na pořizování předmětů dlouhodobé spotřeby, což zřejmě úzce souvisí s nákupy nových domů a bytů, které domácnosti vybavují novými předměty právě dlouhodobé spotřeby. Jakýsi odpor k dluhům, který měla česká společnost v 90. letech, se najednou snížil. Pozvolný vývoj spotřebitelských cen a rostoucí reálné mzdy jsou uváděny jako další faktor, který podporuje koupěschopnost domácností (DUBSKÁ, 2008). Velký význam zde začíná mít i reklama a s tím související marketingové strategie. Reklamní společnosti se snaží psychologicky zapůsobit na domácnost a tlačí je do situací, „*kdy nemít jistý spotřebitelský předmět znamená nebyť*“ (DUBSKÁ, 2008).

V roce 2008 firma STEM na základě výzkumu zjistila, že 68% respondentů (z 1 362 dotazovaných) si myslí, že žít na dluh je v dnešní době normální běžná věc, u generace do 30 let dokonce 80% a 71% dotazovaných také říká, že mít bankovní úvěr na byt či dům je to nejrozumnější řešení (ONDŘEJ, 2012).

Významnou roli v zadlužování a spotřebě dále hrají například změny v cenách statků a služeb, nezaměstnanost a demografické změny, jako věková struktura obyvatel.

Souvislost lze ukázat na roku 2006-2007, kdy byl největší rozmach hypotečních úvěrů (OSTATEK, 2013). V těchto letech bylo nejvíce obyvatel ve věku v rozmezí 25-34 let (ČSÚ, 2006). Toto věkové období je typické právě tím, že si lidé chtějí pořizovat vlastní bydlení a většinou čerpají úvěry od bank.

3.4.1 Inflace

Inflace je jeden z negativních faktorů ovlivňující spotřebu a zadluženost českých domácností. Inflaci se rozumí růst cenové hladiny neboli navyšování spotřebitelských cen (BRČÁK, 2010b). Zdraží-li zboží a různé služby, přichází tím do ekonomiky větší obnos peněz, který je ale příčinou snížení kupní síly koruny, a tím dochází k znehodnocení této měny (NOVESKÝ, 2009). Jako příklad lze uvést, že pokud šel člen domácnosti před rokem na nákup se 100 korunou, pořídil za ně určité statky. Pak v průběhu roku, díky inflaci ceny rostly, takže když půjde člen domácnosti na nákup nyní, za stejných 100 korun si koupí méně statků než před rokem.

3.4.1.1 Typy inflace

Inflace může být vyvolána ze dvou příčin. První příčinou je inflace poptávková. Jak z názvu vyplývá, důvodem inflace je vysoká poptávka obyvatel po zboží a službách. Způsob, jak dorovnat nabídku, aby byla rovna poptávce, je dvojitý. Buď se začne vyrábět víc, aby firmy uspokojily potřeby zákazníků, což bývá obtížné kvůli krátkému časovému horizontu, nebo se zboží a služby zdraží, a tím část obyvatel ztratí o nákup zájem. Zvyšování cen je v praxi častější variantou jak vrátit rovnováhu do ekonomiky. Druhou příčinou inflace je inflace nabídková, kde jsou navyšovány počáteční ceny na práci, kapitál a přírodní zdroje. Může jít např. o růst cen energie a surovin, nebo o růst míry zdanění. Rostoucí náklady na výrobu pochopitelně tlačí ceny nahoru, protože jinak by pro výrobce nebyl prodej výhodný (NOVESKÝ, 2009).

3.4.1.2 Měření inflace

Pro měření inflace se využívají cenové indexy. Budou uvedeny tři indexy, ale větší pozornost bude zaměřena pouze na jeden z nich. Existuje index cen výrobců, cenový deflátor a index spotřebitelských cen (NOVESKÝ, 2009). Nejdůležitější je index spotřebitelských cen, který vyjadřuje *velikost změny výdajů spotřebitelů (domácností) na*

nákup daných spotřebních statků (BRČÁK, 2010b, s. 173). Jak se měnily výdaje domácností, je zjištěno díky spotřebnímu koši. Hlavním cílem této práce je seznámení se s vývojem spotřeby, proto je zde důležité uvést, co je to spotřební koš a jak se měnily jeho hodnoty, protože i tento faktor bude mít ve vývoji svoji roli.

3.4.2 Spotřební koš

Spotřební koš je pomyslný koš, do kterého se ukládají všechny nákupy a platby, které slouží k zjištění spotřeby v průměrné domácnosti. Informace o spotřebě v jednotlivých typech domácností nelze získat z jiných zdrojů než průzkumem. Jedná se například o tzv. statistiky rodinných účtů. Tento výzkum probíhá každý rok již od roku 1958 a dohlíží na něj Český statistický úřad (MANSFELDOVÁ, 2002). *„Jedná se o kvótní a v zásadě velmi podrobné šetření, které si klade za cíl postihnout toky financí i naturálií v hospodaření domácností. Každá domácnost vybraného vzorku si vede vlastní zpravodajský deník, do kterého zapisuje všechny její výdaje a příjmy. Základní kvóty v současnosti tvoří následující sociální kategorie: domácnosti zaměstnanců, domácnosti zemědělců, domácnosti důchodců a domácnosti podnikatelů“* (MANSFELDOVÁ, 2002, s. 68). Po roce si shromážděné informace převezme ČSÚ, který je podrobně zpracuje. Z odpovědí zjistí, jak je spotřební koš různých domácností plný a jaké věci obsahuje.

Výsledky z výzkumu spotřebního koše umožní výpočet cenové hladiny, respektive míry inflace. Ze zjištěných cen různého druhu zboží a služeb vzniká základ pro sledování vývoje spotřebitelských cen. Ve spotřebním koši domácností jsou zařazeny jen nejdůležitější předměty a služby, bez kterých se domácnost neobejde, např. jídlo, oblečení, povinné platby - nájem, škola, léky atd. Podle průzkumu obsahuje v dnešní době spotřební koš 729 položek, které se považují za hlavní výdaje domácností (BRČÁK, 2010b).

Všech 729 položek ve spotřebním koši je rozděleno do 12 skupin, názvy těchto skupin jsou uvedené v tabulce č. 2. Váhy konkrétní skupiny se určují podle velikosti ve spotřebních výdajích obyvatel českých domácností (BRČÁK, 2010b).

Z tabulky č. 2 lze vyčíst že, největší skupinu spotřebitelských výdajů zaujímá skupina „Bydlení, voda, energie, paliva“ s téměř 25 % z celkových výdajů domácnosti.

V ČR je tendencí stále zvyšovat služby spojené s bydlením, takže se dá předpokládat, že tato položka dál poroste. Druhou největší skupinou jsou „Potraviny a nealkoholické nápoje“, které tvoří 16% z celkových výdajů domácnosti. Z výše zmíněného vyplývá, že z hlediska struktury výdajů na konečnou spotřebu podle trvanlivosti, v domácnosti jsou nejvíce upřednostňovány předměty krátkodobé spotřeby a služby. Předměty dlouhodobé a střednědobé spotřeby, jako například výdaje za dopravu, odívání, jsou až na posledním místě (HRONOVÁ, 2008).

Tabulka č. 2- Struktura spotřebního koše v ČR od roku 2007

Název skupiny	Počet položek	Podíl dané skupiny v %
Potraviny a nealkoholické nápoje	164	16,26
Alkoholické nápoje, tabák	20	8,17
Odívání a obuv	71	5,24
Bydlení, voda, energie, paliva	41	24,83
Bytové zařízení, zařízení domácnosti, opravy	82	5,81
Zdraví	47	1,79
Doprava	83	11,41
Pošty a telekomunikace	3	3,87
Rekreace a kultura	113	9,87
Vzdělávání	12	0,62
Stravování a ubytování	43	5,84
Ostatní zboží a služby	50	6,29
Celkem	729	100

Zdroj: vlastní zpracování z dat BRČÁK, Josef a Bohuslav SEKERKA. *Makroekonomie* (2010b)

3.4.2.1 Aktualizace spotřebního koše

Do roku 2007 se nový spotřební koš zaváděl každých sedm let. Podle dohody o harmonizaci, bylo v rámci EU rozhodnuto měnit zákon o spotřebním koši každých pět let. Ze statistik podle šetření výdajů rodinných a národních účtů jsou vkládány do spotřebního koše položky a jejich váhy. V průběhu pětileté platnosti jednoho spotřebního koše, může dojít pouze k dílčím změnám. Jde například o případ zániku, či nutnosti nějakou položku do koše přiřadit. Zaniklé položky jsou nahrazovány jinými. Změny se zpravidla dějí na počátku roku a jejich vliv na celkovou inflaci je zanedbatelný.

V roce 2010 došlo poprvé k velké změně vah spotřebního koše bez toho, aby se změnil celý koš (ČNB, 2015).

3.4.3 Daně

Změny ve spotřební dani nebo ve výši daně z přidané hodnoty (DPH), spotřebu domácností mohou také ovlivnit. Zatím co spotřební daň se vztahuje jen na tabákové výrobky, alkohol a pohonné hmoty, daň z přidané hodnoty je vybírána při nákupu u většiny zboží nebo služeb (BELLOVÁ, 2011). Spotřební daň vydává stát většinou za účelem snížení spotřeby statků, které považuje za škodlivé pro jedince nebo společnost (HOLMAN, 2007). Tato daň by nám mohla ovlivnit spotřební koš, konkrétně skupiny „Alkoholické nápoje a tabák“ a skupinu „Doprava“, pokud by jí stát výrazným způsobem změnil. Pokud stát zvýší DPH, lidé jsou přesvědčeni o tom, že se nejvíce zvýší ceny u základních potravin jako je maso, pečivo, mléčné výrobky, ovoce se zeleninou, a že jejich spotřeba bude tímto cenovým navýšením ovlivněna. (PPM FACTUM, 2011). Domácnosti mohou dražší statky nahrazovat substituty, tedy takovými statky, které mají velmi podobné užité vlastnosti (BRČÁK, 2010). Další daně, které by mohly ovlivňovat spotřebu, jsou například: silniční daň, případně daň z převodu nemovitosti.

3.4.4 Úvěry

Jak již bylo řečeno, zadlužování domácností je stále větším problémem, proto zde bude objasněno co to vůbec úvěr je, jaké mohou být druhy úvěrů a zdali je výhodné ho využít.

Zapůjčení finančních prostředků od bank nebo nebankovních společností za účelem pořízení statků, služeb, nebo s cílem investovat, to se skrývá za slovem úvěr (NOVESKÝ, 2009). Například v roce 2007 si 83% domácností půjčilo od bank a zbytek připadal na čerpání úvěrů od nebankovních společností a jiných finančních zprostředkovatelů, kteří se zaměřují především na poskytování spotřebitelských úvěrů (DUBSKÁ, 2008). Dlužník se zavazuje k tomu, že po uplynutí nebo v průběhu doby splatnosti, zaplatí částku, kterou si půjčil, plus peníze navíc, tzv. úrok. Úvěry mohou být rozděleny podle některých kritérií, jako např. úvěr dle splatnosti, dle poskytovatele, dle měny, podle účelu a mnoha dalších kritérií. V této práci bude více rozveden úvěr dle splatnosti.

Splatnost úvěrů se dělí na úvěry krátkodobé, které jsou poskytnuty na dobu do jednoho roku. Střednědobé úvěry, poskytnuté na dobu do 5 let a nakonec úvěry dlouhodobé spotřeby, které mají splatnost nad 5 let (NOVESKÝ, 2009). Domácnosti si nejvíce berou úvěry dlouhodobé spotřeby, souvisí to s tím, že skoro 70-80% domácností čerpá hypoteční úvěry (HRONOVÁ, 2008).

Zpravidla platí, že čím delší úvěr, tím větší riziko nesplacení úvěru pro banku (můžete přijít v průběhu let o práci nebo se zadlužit jinde a nebudete schopni splácet, můžete onemocnět a budete mít příjmy pouze ze sociální podpory apod.). U úvěrů na delší dobu proto banka požaduje zajištění (NOVESKÝ, 2009, s. 219).

3.4.4.1 Druhy úvěrů

Nyní bude uvedeno, jaké druhy úvěrů existují. Budou zde zmíněny bankovní úvěry, jako je spotřebitelský, hypoteční, stavební spoření a kontokorent. Zástupce nebankovního úvěru představuje leasing.

- **Spotřebitelský úvěr**

Spotřebitelský úvěr se řadí mezi úvěry, které lze získat poměrně snadno. Stal se proto mezi lidmi stále více oblíbeným. Jakákoliv fyzická osoba si může půjčit peníze, které obdrží z pravidla do jednoho dne. Stačí pouze, když předloží doklad totožnosti a potvrzení o příjmu. Někteří poskytovatelé ani doklad o výši příjmu nepožadují – stačí uvést telefonní číslo na svého zaměstnavatele a společnost si již sama ověří výši vašich příjmů ze závislé činnosti. Tyto vypůjčené peníze můžete využít na cokoli, ať je to nákup nové pračky, vzdělání, na oblečení nebo na dovolenou. Tím, že poskytovatel umožňuje využít peníze na cokoli, ničím domácnost neomezuje, stačí jen předložení dokladu totožnosti a není tu žádné velké „papírování“, stává se tak tento spotřebitelský úvěr jednou z nejdražších půjček na finančním trhu. Pro poskytovatele je takovýto úvěr rizikový, protože nemá důvěru ve splacení a nemá úvěr nijak zajištěný. Proto požaduje vyšší úroky, které by případné ztráty z nezaplacení alespoň částečně pokryly (NOVESKÝ, 2009).

- **Hypoteční úvěr**

Hypoteční úvěr je úvěr, který lze využít pouze na pořízení vlastního bydlení (na nákup konkrétní nemovitosti). Jedná se o účelový úvěr dlouhodobého charakteru, většinou je spravován na 5 až 40 let. V České republice se domácnosti zavazují většinou k době splatnosti 20 let. Existuje však ještě jedna situace, kdy lze využít hypoteční úvěr, a to pro případ *refinancování dřívější investice do nemovitosti, nebo k získání vlastnického podílu na nemovitosti (vypořádání společného jmění manželů nebo vypořádání dědictví)* (NOVESKÝ, 2009, s. 220).

Existují i neúčelové hypoteční úvěry; jde o úvěry tzv. americké hypotéky. Jak již z názvu vyplývá, poskytovateli domácnost nemusí sdělovat účel, proč si peníze půjčuje a lze ho tak využít na cokoliv (KLÍNKSKÝ, 2011). Rozdíl mezi spotřebitelským úvěrem a americkou hypotékou je tedy v tom, že u americké hypotéky je podstatně delší doba splatnosti a domácnosti si mohou půjčit velké množství peněz, i několik milionů. Další rozdíl je patrný v tom, že spotřebitelský úvěr nepožadoval žádné ručení, ale u americké hypotéky se v případě včasného nesplacení úvěru ručí nemovitostí (NOVESKÝ, 2009).

- **Úvěr ze stavebního spoření**

Pokud chcete investovat peníze do bydlení, do vybavení domácnosti nebo do rekonstrukce nemovitosti a nechcete si půjčovat velkou částku peněz, takový úvěr poskytují stavební spořitelny a jedná se o úvěr ze stavebního spoření. Tento úvěr je dostupnější a jak již bylo zmíněno, oproti hypotékám si zde můžete zapůjčit i menší částky. Pokud domácnosti situace dovolí, je zde možnost splatit úvěr ještě před sjednanou dobou splatnosti, aniž by byly požadovány sankční poplatky. Důvodem proč si lidé tento způsob půjčování oblíbili je i ten, že zde nemusí být jako záruka zástavní právo na nemovitost. Aby ale nebylo tak jednoduché úvěr získat, spořitelny si kladou určité podmínky. Jako vstupní podmínku mají, že klient musí spořit alespoň dva roky nebo dosáhnout určitého procenta nasporené částky (JANDA, 2013).

- **Kontokorent**

Kontokorent neboli povolené přečerpání účtů je takový druh úvěru, kdy mohou být čerpány peníze z našeho osobního účtu i přes to, že na účtu již žádné peníze nejsou.

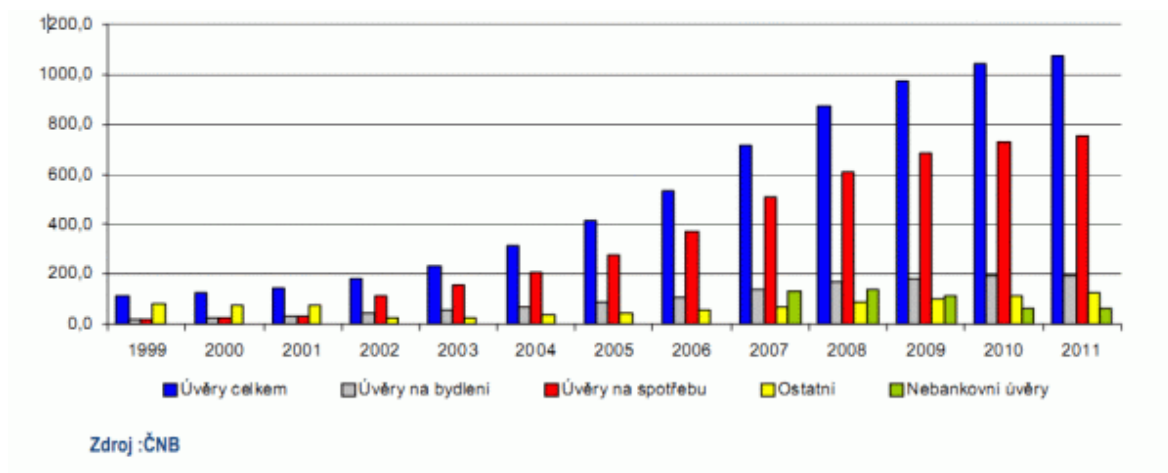
Domácnosti se na svém účtu dostávají do mínusových hodnot. Jedná se o krátkodobý úvěr, který většinou banky nabízí svým klientům hned při zakládání běžného účtu. Jednou měsíčně pak banka zašle svým klientům, kteří využívají kontokorent, vyúčtování, ve kterém si můžou ověřit své platby. Následně pak splácí bance úvěr (NOVESKÝ, 2009). *Pro některé skupiny obyvatel se stává nebezpečím zvláště kreditní karty, kde se mohou bez problémů dostat do výrazného mínusu, aniž by zažívali pocit, že peníze skutečně vydávají (nehledě na fakt, že tyto úvěry jsou vysoko úročené). Lidé pod vlivem široké nabídky zboží a lákavé reklamě nezřídka nakupují věci, které nevyhnutelně nepotřebují, ale líbí se jim, nebo je „in“ je mít (DVOŘÁKOVÁ, 2011, s. 110).*

- **Leasing**

Poslední úvěr, který bude v této práci uveden, je leasing. Jedná se o nebankovní půjčku. V České republice lidé leasing nejčastěji využívají na pořízení nového automobilu. Nemusí to tak ale vždy být. Některé leasingové společnosti nabízejí leasing i na pořízení motocyklu, na pracovní stroje, nebo i na pořízení nemovitosti. Princip leasingu spočívá v tom, že případná věc, na kterou si domácnost bere leasing, nepatří do vlastnictví této domácnosti. Je to leasingová společnost, které konkrétní věc patří, a pokud domácnost nebude mít na splácení úvěru, leasingová společnost si věc, nemovitost atd. vezme zpět. Jakmile dlužník leasing doplatí, může tato věc přijít do vlastnictví dlužníka, ale také nemusí (JANDA, 2013).

Pokud chce domácnost čerpat úvěr, je dobré si uvědomit, že *úvěry nás zotročí, protože ztratíme svobodu volby, ale budeme se muset chovat podle toho, jak nám úvěry nadiktují. Úvěry nám budou „mluvit“ do plánování dovolené, změny práce nebo plánování rodiny (SYROVÝ, 2014, s. 194).*

Graf č. 1- Zadlužení českých domácností (rozložení úvěrů)

Zdroj: HRUŠOVÁ, MONIKA (2011)

Pro představu, jak se pohybuje v posledních letech rozložení úvěrů v českých domácnostech u bank i nebankovních zprostředkovatelů, je zde přiložen graf č. 1. Modré sloupce nám značí, kolik v konkrétních letech činí Úvěry celkem. Úvěry na spotřebu mají barvu červenou a jsou na druhém místě co do čerpání úvěrů domácností. Dále následují Úvěry na bydlení a Ostatní úvěry. Na posledním místě se objevují Nebankovní úvěry, které se vyskytují až od roku 2007.

3.4.4.2 Úrokové míry

Úrokové sazby se během posledních 20 let značně měnily. Nejvíce to bylo znát po roce 1990, kdy byla změna výše úroku velmi častá. Po několika letech, cca po roce 2005, se výkyvy v úrokové částce zklidnily a úroky se, až na nějaké výjimky (krize), začaly držet na ustáleném kurzu. Pro úročení komerčních úvěrů má velký význam výše úroku, kterou nám určuje ČNB. Česká národní banka má tři úrokové sazby, repo sazbu, diskontní a lombardní sazbu. Pro určení výše úroku je repo sazba tou nejdůležitější formou. Tato operace je nejčastěji sjednávána na dobu 14 dní, říká se jí dvoutýdenní úroková sazba (2T repo sazba). Repo sazba může mít také podobu tříměsíčního charakteru. Podle ekonomické situace na trhu, má ČNB oprávnění na změnu této doby. Repo sazba také slouží k nákupu eskontovaných směnec od centrální banky. Eskontované směnky jsou takové směnky, které se s určitou úrokovou srážkou kupují nebo prodávají ještě dříve, než nastane den splatnosti (ČNB, 2015).

3.4.5 Disponibilní důchod domácností

Disponibilní důchod jako jeden z faktorů, který ovlivňuje poptávku po úvěrech/půjčkách, ale také nám ovlivňuje spotřebu. Jak mohou příjmy ovlivňovat spotřebu a zadluženost, bude vysvětleno na následujícím příkladu.

Všichni si určitě pamatují, jak dostali první výplatu a chtěli si za ni něco koupit. Tak je to i s domácností; s rostoucím příjmem roste i chuť na větší spotřebu. Najednou už domácnosti nemusí přemýšlet, jak vyjít s několika tisícikorunami, které například manžel vydělal v práci, když teď už pracuje i manželka, která byla předtím na mateřské dovolené, a tím pádem má domácnost větší možnost si koupit, co chce. Zvykne-li si spotřebitel na vyšší standard a chce mít ještě vyšší, nutí ho to k tomu, aby tato navýšená spotřeba byla následně často financovaná právě půjčkou. Mnozí by si mohli myslet, že se toto více stává sociálně slabším domácnostem, které se tak snaží zlepšit svoji životní situaci. Jak ale vyplynulo z již zmiňovaného výzkumu od firmy STEM, sociálně slabší rodiny by nejdříve měly snahu půjčit si od svých přátel, zatímco rodiny více zaopatřené využívají úvěry od bank, protože předpokládají, že své závazky budou schopny splatit ze svých budoucích příjmů. Tím lze potvrdit, že ne jenom sociálně slabší rodiny se zadlužují, ale že se zadlužují i ty domácnosti, které jsou na tom finančně dobře, ale touží právě po jakémisi luxusu (ONDŘEJ, 2012).

3.5 Nesplácení úvěru

V životě může nastat situace, kdy domácnosti již nemají finanční prostředky na splácení svých závazků a jsou tedy platebně neschopné. Pokud se tak stane, může soud na dlužníka nařídit exekuci, anebo jednou za život může dlužník soud požádat o oddlužení. V následujících podkapitolách budou blíže popsány obě varianty, tedy exekuce a oddlužení.

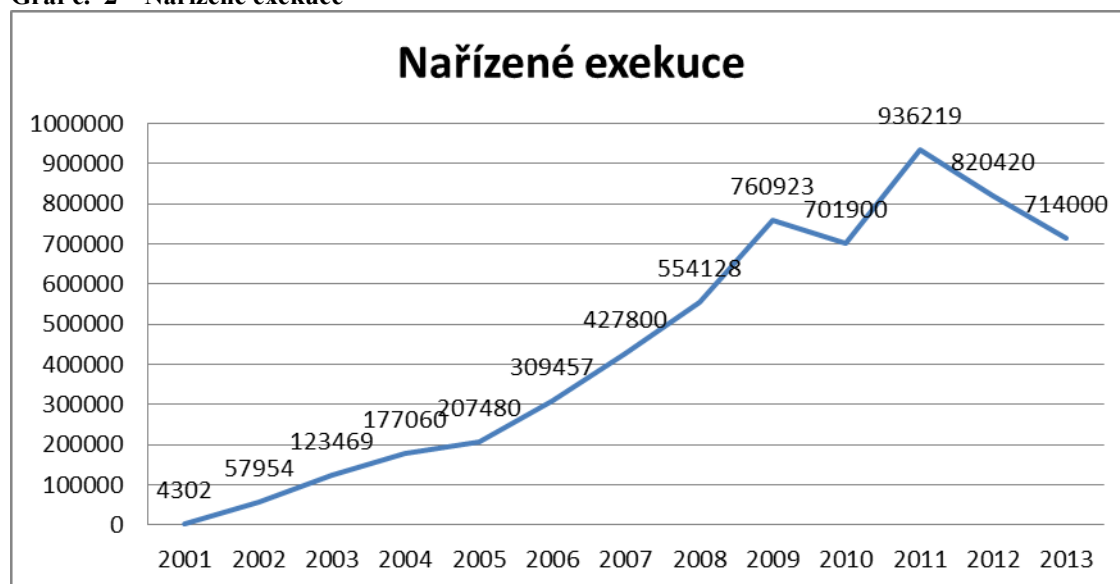
3.5.1 Exekuce

Exekuce je prostředek vymáhání zpeněžitelného majetku od dlužníka, který se dává věřiteli, a to na základě rozhodnutí soudu. Soud určí exekuční výměr, ale samotnou exekuci následně provádí exekutor. Exekuce může mít dvojí charakter a to buď odstavení peněz dlužníka ve prospěch věřitele, nebo je exekučně zabaven movitý či nemovitý

majetek dlužníka. Více o exekucích uvádí Zákon č.120/2011 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti. V ČR tento zákon nabyl účinnosti od května roku 2001 (SMRČKA, 2007).

Pro představu, jak se pohybují nařízené exekuce v ČR, je zde přiložen graf č. 2. Například v roce 2002, tedy pouhý rok od zavedení exekučního práva, už 57.954 osob mělo vyhlášenou exekuci. V ostatních letech exekuce rostla, jen v roce 2010 bylo exekucí vyhlášeno trochu méně. Extrémní hodnotu je možno vidět ale v roce 2011, kdy se číslo pohybuje už kolem milionu (KRISTEJNOVÁ, 2012). Následující roky nařízení exekucí klesalo.

Graf č. 2 – Nařízené exekuce

Zdroj: vlastní zpracování z dat KRISTEJNOVÁ, Veronika (2012)

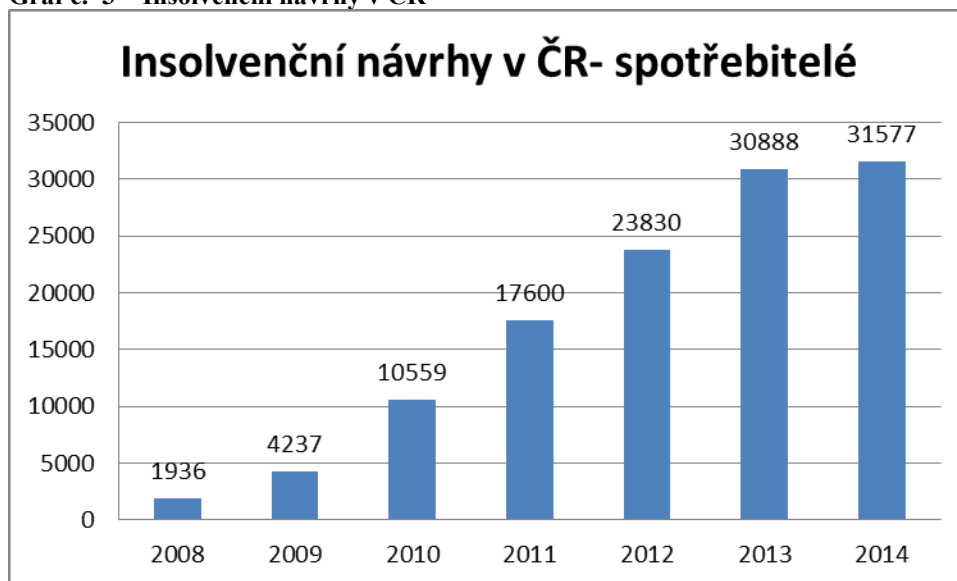

3.5.2 Osobní bankrot

Platební neschopnost neboli insolvence, znamená neschopnost dlužníka splácet své závazky. O insolvenčních je pojednáváno v Zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Stát v takovýchto případech nabízí dlužníkům pomoc. Jedenkrát v životě může dlužník požádat soud o oddlužení, neboli o tzv. osobní bankrot. V ČR je to možné od roku 2008. V insolvenčním zákoně jsou uvedeny dva způsoby, jak může osobní bankrot probíhat. První způsob je jednorázové zpeněžení majetku dlužníka, nebo může dlužník přistoupit na splátkový kalendář, kdy po dobu 5 let musí splatit 30% dluhů svým věřitelům. Pokud toto splatí, zbytek dluhu mu bude odpuštěn (SMRČKA, 2007).

Společnost Czech Credit Bureau na základě analýzy zjistila, že od zavedení možnosti vyhlásit na sebe osobní bankrot, tedy od 1.1 2008 bylo v únoru roku 2014 vyhlášeno 1 941 osobních bankrotů, což je doposud nejvíce vyhlášených bankrotů za jeden kalendářní měsíc (VÝZKUM INSOLVENCE, 2014). Jak se vyvíjely v ČR návrhy na insolvenční návrhy u spotřebitelů je možno vidět v grafu č. 3. Jelikož je v dnešní době zadlužování veliký hit a zadlužují se lidé ve všech věkových kategoriích, snižuje se také věková hranice lidí, kteří mají na sebe vyhlášený osobní bankrot. Donedávna se tato věková hranice pohybovala kolem 35 let, dnes už je hranice na 28 letech (ČTK, 2015).

Graf č. 3 – Insolvenční návrhy v ČR

Zdroj: vlastní zpracování z dat OSVALDOVÁ, M. (2014)

4 Empirické výsledky

První část empirických výsledků bude zaměřena na vývoj zadluženosti a spotřeby domácností v ČR. Následující část se bude věnovat tomu, jestli má spotřeba nějaký vliv na zadluženost a pokud ano, jak moc je tento vliv silný. Na konci analytické práce je vyhodnocení dotazníkového šetření, díky kterému lze zodpovědět výzkumné otázky.

4.1 Vývoj zadluženosti domácností v ČR

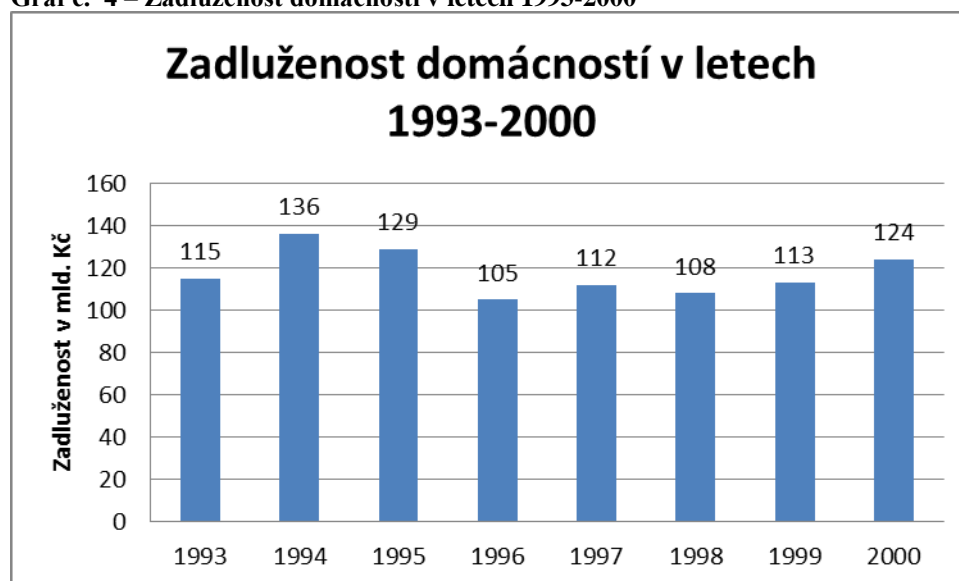
Ještě před rokem 1990 na českých trzích neexistovala taková nabídka úvěrů, jakou známe dnes. Jednou z nejvíce využívaných půjček byla novomanželská půjčka, se splatností 15-20 let. Velmi oblíbený byl také nákup na měsíční splátky (většinou na televizní přijímače, magnetofony a jiné dražší zboží). Zadlužování českých domácností nebylo v té době ale tak rozsáhlé jako nyní, domácnosti neměly jinou možnost, než si na pořízení vytoužených statků nebo služeb našetřit. S příchodem 90. let se na trhu objevují první finanční instituce. „*Půjčování (rodinám) v našem slova smyslu, tedy přijetí úvěru jako naprosto běžné věci, která nevybočuje z denních norem, je nový fenomén, který zná demokratický svět až od konce 2. světové války a země bývalého komunistického bloku až od 90. let*“ (SMRČKA, 2010, s. 366). Od té doby se díky dobrému přesvědčování úvěrových společností a velké reklamní podpoře úvěrů začaly české domácnosti stále více zadlužovat. Finanční struktura domácností se tak rázem začala měnit, úspory už pro domácnost nebyly tak podstatné, začaly se snižovat a zadlužování naopak jenom rostlo.

4.1.1 Období v letech 1993 až 2000

Jak již bylo řečeno i v 90. letech se domácnosti zadlužovaly, ale nebyl to takový fenomén, jako je zadlužování nyní. Z grafu č. 4 lze vyzorovat, že se zadluženost do roku 2000 nijak zvláštním způsobem nevyvíjela, rostla velmi pomalu. Po roce 1995 navíc dochází k propadu zadluženosti domácností. Propad je způsobený vysokou mírou úrokových sazeb, která činila mezi lety 1996-1997, jak lze spatřit v grafu č. 5, téměř 40%. Od roku 1995 se v ČR také začaly poskytovat hypoteční úvěry. Lidé tuto nabídku ale moc nevyužívali, a to kvůli již zmiňované vysoké úrokové míře, ale také kvůli nedůvěře a malým zkušenostem s bankami. To se začalo měnit až kolem roku 1999-2000, kdy se začalo zmírňovat veliké kolísání úrokových sazeb. K pomalému ustálení sazeb dochází díky navýšení počtu institucí, které poskytují úvěry. S tímto navýšením institucí dochází

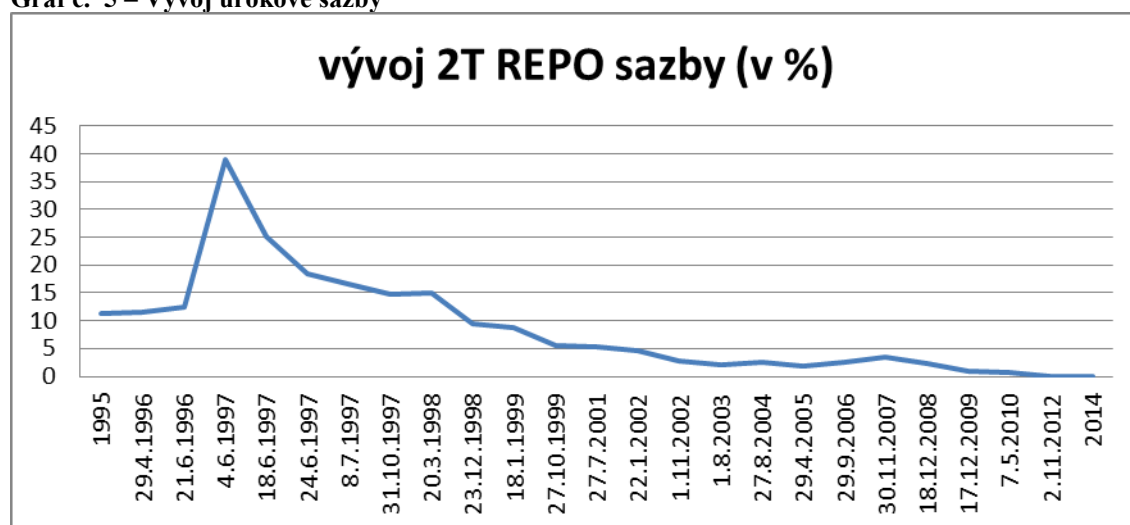
nejen k ustálení úrokových měr, ale i k tomu, že úrokové míry začínají klesat, což je pro domácnosti výhodné, protože dochází ke zlevnění peněz a domácnosti si začínají více půjčovat. Vliv na kolísání zadluženosti má také míra inflace, která v roce 1993 byla kolem 20%, jak lze vidět v grafu č. 6. V následujících letech byla míra inflace kolem 10% nebo málo pod 10%. Porovnáme-li zadluženost v roce 1993 s rokem 2000, narostla zadluženost pouze o 9 mld. Kč, což je oproti nárůstům v následujících obdobích, jen velmi malý přírůstek.

Graf č. 4 – Zadluženost domácností v letech 1993-2000

Zdroj: vlastní zpracování z dat AR(2012), ČNB

Graf č. 5 – Vývoj úrokové sazby

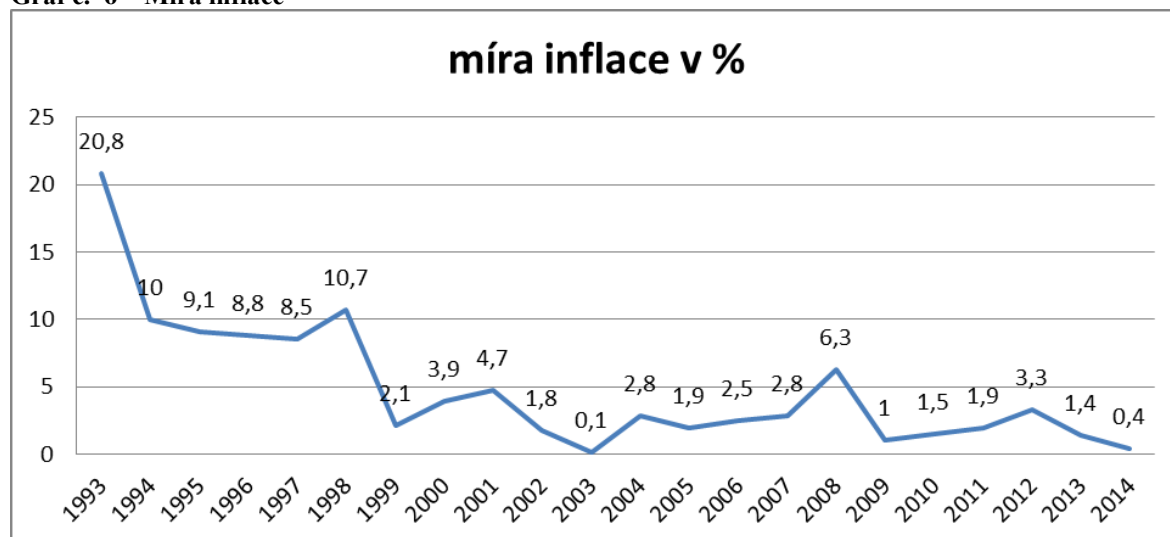

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČNB

4.1.2 Období v letech 2001 až 2008

Od roku 2000 nastává úvěrový zlom díky nízké úrokové míře, viz graf č. 5 a nízké míře inflace, viz graf č. 6. Nízká míra inflace prakticky nezmění kupní sílu peněz, což je pro domácnosti výhodné. Až do roku 2005 zadluženost domácností rostla bez žádných velkých skoků. Porovnáme-li zadluženost například v roce 2002, kdy hodnota úvěrů byla 181 mld. korun, s hodnotou úvěrů v roce 2005, kdy úvěry domácností činily 515 mld. korun, je patrné, že úvěry vzrostly téměř trojnásobně. V roce 2005 nejvíce meziročně vzrostly hypoteční úvěry, a to více než o polovinu. Dochází i k nárůstu spotřebitelských úvěrů na úkor čerpání leasingu. Pro domácnosti je výhodnější při nákupu automobilů využít spotřebitelský úvěr.

Graf č. 6 – Míra inflace

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

I v roce 2006 se nadále zvyšuje zadluženost. Příčiny růstu mohou být spatřovány na straně nabídky po nových úvěrových produktech. Dále je pravděpodobné, že se lidé obávají předpokládaného navýšení DPH na stavební práce, proto i úvěry na bydlení jsou stále více vyhledávány. Na konci roku 2006, činily úvěry domácností téměř 540 mld. korun. V komparaci s rokem 2005 lze zjistit, že změna objemu úvěrů činila 29,16%. Tzv. hypoteční boom lze dát do souvislosti i s ekonomickou konjunkturou, kdy se českému hospodářství dařilo. Narůstaly průměrné nominální mzdy a na trhu práce bylo nabízeno mnoho volných pracovních míst.

Roku 2007 byl zaznamenán doposud největší nárůst úvěrů (34,5%), který lze spatřit i v grafu č. 7. I v tomto roce domácnosti nejvíce čerpaly hypoteční úvěry, což bylo způsobeno deregulací nájemného a mimo jiné také tím, že nejvíce obyvatel v tomto roce bylo ve věku kolem 30 let. V tomto věku se lidé chtějí nejvíce osamostatnit, a tak čerpají hypoteční úvěry na koupi nebo výstavbu bytu či domu. Domácnosti řeší otázku bytů a domů i v roce 2008. V tomto roce je nárůst čerpaných úvěrů na bydlení o 104 mld. korun více než v roce předchozím. Úvěry na spotřebu zaznamenávají oproti předchozímu roku nárůst o 37,6 mld. korun. I přesto, že úvěry narůstají, oslabuje se meziroční tempo růstu zadlužení, viz tabulka č. 3.

Pokud jde o strukturu zadluženosti českých domácností, nejvíce domácnosti čerpají úvěry od bank, kde dominují úvěry na bydlení. Jak již bylo zmíněno, k tomuto navyšování úvěrů dochází v situaci, kdy jsou nízké úrokové sazby. Naopak u nebankovních společností to jsou převážně úvěry spotřebitelské.

Tabulka č. 3- Řetězový index zadluženost

Rok	Zadluženost v mld. Kč -řetězový index	Tempo přírůstku
1993	/	/
1994	118,26%	18,26%
1995	94,85%	-5,15%
1996	81,40%	-18,6%
1997	106,67%	6,67%
1998	96,43%	-3,57 %
1999	104,63%	4,63%
2000	109,73%	9,73%
2001	115,32%	15,32%
2002	126,57%	26,57%
2003	130,94%	30,94%
2004	132,49%	32,49%
2005	132,17%	32,17%
2006	129,16%	29,26%
2007	134,51%	34,51%
2008	121,08%	21,08%
2009	111,68%	11,68%
2010	107,08%	7,08%
2011	101,05%	1,05%
2012	103,98%	3,98%
2013	103,37%	3,37%
2014	103,14%	3,14%

Zdroj: vlastní zpracování

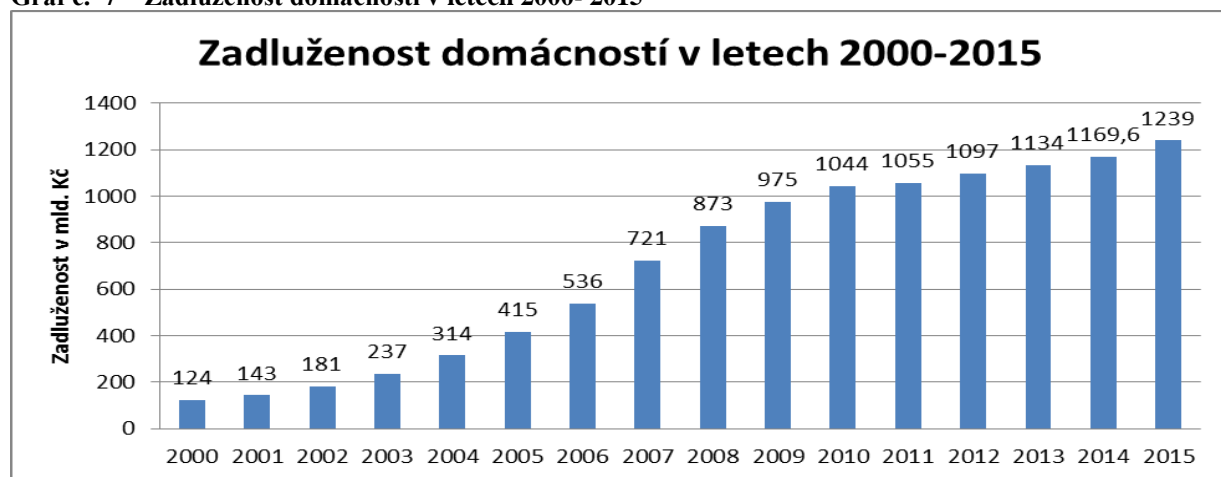
4.1.3 Období v letech 2009 až 2014

Hospodářskou recesí zaznamenáváme v roce 2009. I přes to, že byly domácnosti skrze média vyzývány k tomu, aby snižovaly svoji spotřebu a tím i celkové zadlužení, úvěry spíše rostly, než klesaly. V tomto roce začalo přibývat domácností, kterým dělá problém dluhy splácet, tím pádem narůstá počet nařízených exekucí a osobních bankrotů. Jak již bylo zmiňováno k roku 2008, tak i v roce 2010 dochází k meziročnímu zpomalení tempa růstu zadlužení. V roce 2010 překročil dluh jeden bilion korun. Roky 2011, 2012 a 2013 se nijak zvlášť nelišily od předchozích let, zadlužování stále rostlo. Úvěry na bydlení stále dominují a tvoří téměř 81% z celkového dluhu domácností, zbytek připadá na úvěry na spotřebu a ostatní úvěry.

Co se týká úvěrů od nebankovních zprostředkovatelů, tedy od společností, které se zabývají splátkovým prodejem, nebo leasingové společnosti, od roku 2009 zaznamenávají pokles, který dále pokračuje i v následujících letech. Domácnosti využívají nebankovní společnosti, hlavně pokud chtějí čerpat úvěry krátkodobého charakteru.

Údaj o zadlužení z roku 2015, tedy hodnota 1239 mld. Kč, kterou lze vidět v grafu č. 7, je stav zadluženosti českých domácností k prvnímu měsíci roku 2015.

Graf č. 7 – Zadluženost domácností v letech 2000- 2015

Zdroj: vlastní zpracování z dat kurzy.cz(2015), AR(2012)

4.2 Vývoj spotřeby domácností v ČR

Od roku 1990 nastává pro domácnosti období, kdy se začíná měnit jejich spotřeba. Po roce 2000 bylo stále více spotřebních výdajů domácností financováno úvěrem. Chování českých domácností se změnilo, neboť domácnosti se dříve spíše snažily dluhy odmítat.

4.2.1 Období v letech 1993 až 2000

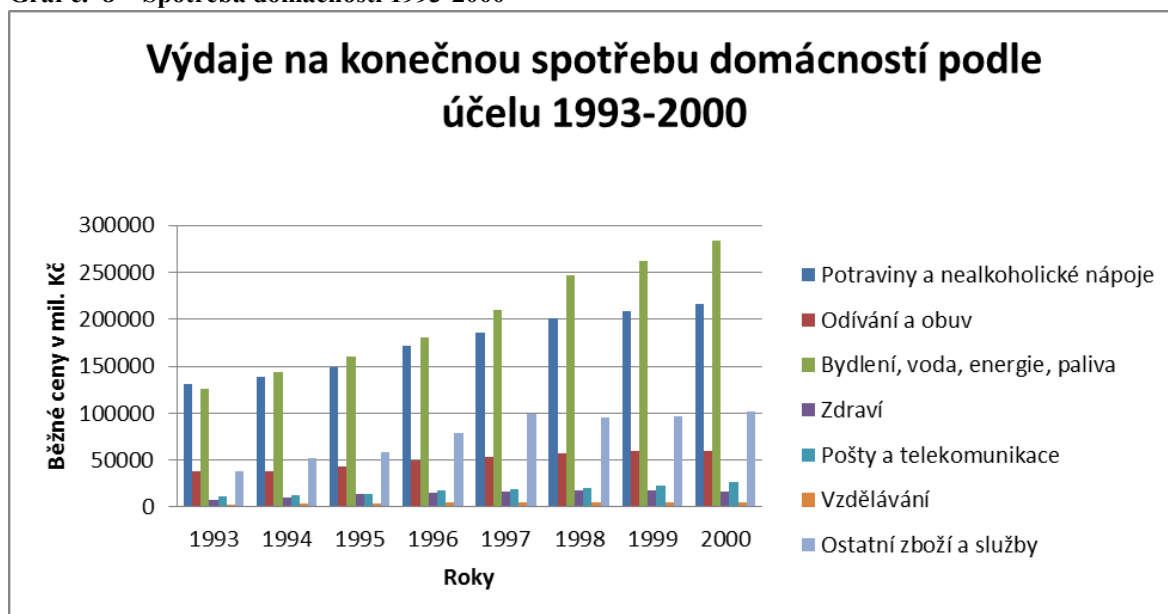
V roce 1993, kdy byla zavedena daň z přidané hodnoty, se relativní výdaje na potraviny pohybovaly kolem 31,78%. V tomto roce dosáhlo procento výdajů nejvyšší hodnoty. V předchozích letech se relativní výdaje na potraviny pohybovaly kolem 30%, pouze v roce 1999 byl rapidní pokles na 23,71%. Ceny potravin rostly až do roku 1998. Díky vysoké aktivitě nadnárodních potravinových řetězců dochází k poklesu výdajů za určité potravinové zboží. Důvody proč klesaly relativní výdaje na potraviny, mohou být spatřovány také v tom, že v roce 1998 byly deregulovány nájmy, a tak docházelo ke zvyšování relativních výdajů na bydlení.

V letech 1995 až do počátku roku 1997 byla spotřeba domácností vysoká. Rostla nabídka na českém trhu, více se rozšířilo obchodování se zahraničním trhem a také soukromé podnikání. Navyšovaly se mzdy, díky tomu domácnostem rostl disponibilní důchod, a to způsobilo změnu ve spotřebitelském chování, kdy domácnosti více utrácely. Finanční nástroje na tvorbu úspor nebo rezerv se stále na našem trhu rozvíjely, i proto domácnosti hodně spotřebovávaly.

V druhé polovině roku 1997 byla hospodářská recese, která se mimo jiné projevila poklesem průměrných mezd. V tomto období tedy dochází ke snížení spotřebních výdajů u domácností. I tak v roce 1997 byl ve spotřebě domácností reálný meziroční růst, pokles se uskutečnil až v roce 1998. V roce 1998 díky deregulaci velkého množství služeb, se mění rozpočty u jednotlivých domácností. Domácnosti mají největší výdaje za bydlení a energii, jak lze vidět v grafu č. 8. Jelikož tyto dvě položky nejde nahradit za substituty, jsou domácnosti nuceny uskromnit svoji spotřebu a vyhradit si více peněz právě na bydlení.

V roce 1999 dochází k tomu, že spotřeba mírně narůstá, a to jednak v důsledku rostoucích průměrných reálných mezd, ale také díky rozšíření splátkového prodeje a spotřebitelských úvěrů na českém finančním trhu. Důvodem růstu reálných mezd byl vývoj míry inflace. Příznivý vývoj ceny a nové marketingové prostředky prodeje, jako jsou slevy, výprodeje atd. jsou důvodem, proč domácnosti začínají opět více spotřebovávat. Rok 2000 je stále ve znamení narůstající spotřeby domácností. V tomto roce dochází k tzv. úvěrovému boomeru. Domácnosti tedy začínají využívat spotřebitelské úvěry, začínají více spotřebovávat a více se zadlužují, úspory u domácností naopak klesají. Dalším důležitým aspektem pro vyšší spotřebu v tomto roce je zastavení růstu inflace a také pokles nezaměstnanosti, kdy jsou lidé v práci více produktivní.

Graf č. 8 – Spotřeba domácností 1993-2000

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

4.2.2 Období v letech 2001 až 2008

Spotřeba v následujících pár letech se odvíjí od hojného využívání úvěrů. Spotřebitelská poptávka tedy do roku 2003 roste. Jak již bylo řečeno, spotřeba domácností narůstá v závislosti na využívání spotřebitelských úvěrů. Na českém trhu se stává více snadné získat úvěr, jsou tu tvořeny lepší podmínky pro dostupnost úvěrování.

V roce 2003 byly domácnosti spotřebitelsky velmi aktivní, meziroční přírůstek dosahuje v tomto roce 8,4%. Jedná se o největší dosažený meziroční nárůst od roku 1996.

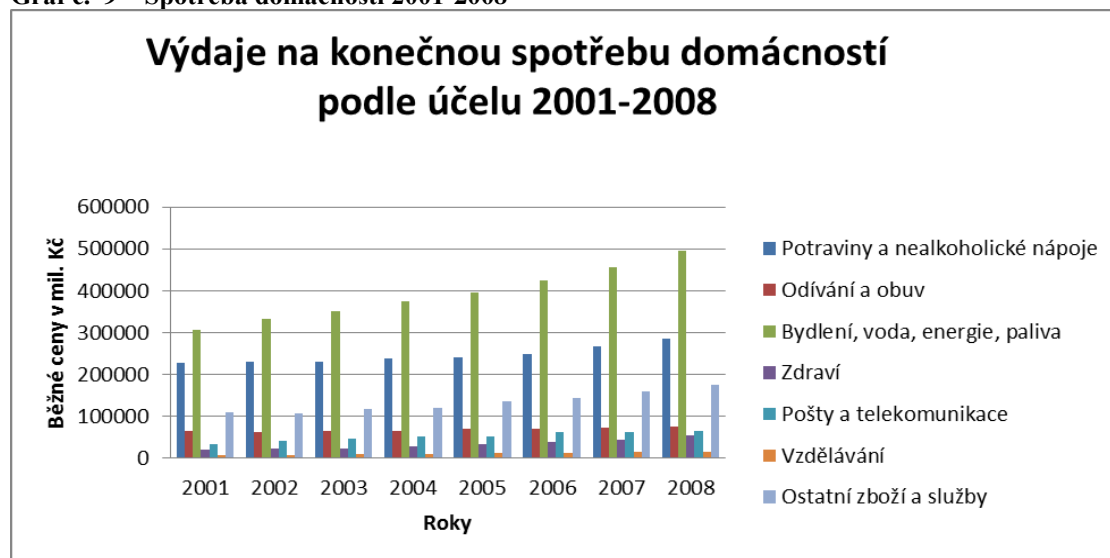

Pro domácnosti byly dobré podmínky pro vysokou spotřebu hlavně díky nízké míře inflace a nízkým úrokovým sazbám. Dále se také navyšovaly příjmy, a tím domácnostem rostl i disponibilní důchod. Jelikož v následujícím roce se má ČR stát členem Evropské unie, domácnosti pravděpodobně předpovídají blížící se zdražování spotřebního zboží a služeb a předzásobují se.

Roky 2004 a 2005 se nesou ve znamení mírného snížení růstu spotřeby domácností. Meziroční růst klesl v roce 2004 na 2,9% a v roce 2005 na 2,5%. Jak se předpokládalo, se vstupem do Evropské unie se změnila ekonomika. Díky navýšení daně z přidané hodnoty a společné zemědělské politice se u některých produktů zvedla cena. Naopak oproti roku 2003 vzrostla nezaměstnanost a snížily se příjmy.

V letech 2006 a 2007 se spotřeba opět navýšila. K nárůstu přispělo zlepšení situace na trhu práce a lidi stále lákají spotřebitelské úvěry. Spotřeba dále narůstá i v roce 2008, ale jen do posledního čtvrtletí. Následuje snížení spotřeby, které způsobuje finanční krize.

Graf č. 9 – Spotřeba domácností 2001-2008

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

4.2.3 Období v letech 2009 až 2014

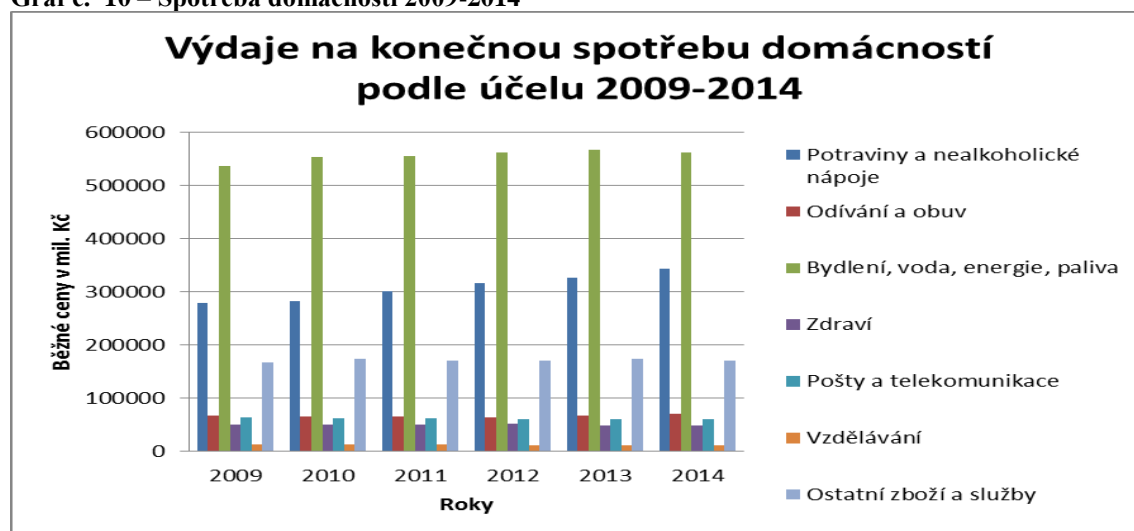
Polovina roku 2009 se nese ve znamení finanční krize, kdy se české hospodářství pohybuje v recesi. Meziroční pokles o ekonomickém prohloubení dobře vypovídá. Tento pokles mají za vinu všechny faktory, které působí na spotřebu domácností. Rok 2010 se

nijak výrazně nezměnil, došlo k mírnému oživení spotřeby. Jen nepatrně se mění situace na trhu práce, kdy dochází k pomalému snižování nezaměstnanosti. Naopak, co se týká vyplácení mezd a platů, domácnosti si nijak zvlášť nepolepšují.

Druhý nejhlubší propad výdajů na konečnou spotřebu u domácností nastal v roce 2012. K tomuto propadu přispěly špatné podmínky na pracovním trhu, kdy počet registrovaných nezaměstnaných byl nejvyšší od doby, kdy se na úřadech nezaměstnanost eviduje. Dále byl také špatný vývoj disponibilních příjmu u domácností.

V roce 2014 tvoří meziroční nárůst výdajů 0,9%. Výdaje na potraviny činí 20,3% z celkových výdajů domácnosti, tedy oproti předchozímu roku, kdy tato hodnota byla 20,1% se mírně navýšily. Výdaje za bydlení se naopak oproti roku 2013, kdy výdaje činily 22,7% snížily a tvoří 21,5% z celkových výdajů. Co se týká struktury zadluženosti, nejvíce domácnosti utrácely za služby a následně za předměty krátkodobého charakteru. Struktura spotřeby je více rozebrána v následující podkapitole.

Graf č. 10 – Spotřeba domácností 2009-2014

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

4.2.4 Vývoj struktury spotřeby domácností

Pokud nyní bude věnována pozornost změnám ve spotřebním koši, tak je zřejmé že, nejvíce domácnosti spotřebovávají za bydlení, potraviny a nealkoholické nápoje. Tyto položky představují téměř 40% z rodinného rozpočtu. Během let 1993 až 2011 se podíl výdajů domácností na položku „potraviny“ a položku „obuv a odívání“ zmenšil téměř na polovinu. Zapříčinil to cenový vývoj, kdy ceny u těchto položek klesaly. Na českém trhu se objevuje hodně maloobchodních řetězců, které se snaží nalákat spotřebitele na nízké ceny. V 90. letech ale domácnosti více utrácely za potraviny než za bydlení a v dnešní době je tomu spíše naopak. V průběhu let stouply vzhledem k cenovému vývoji výdaje za bydlení, vodu, energii a paliva z původních 16,9% na téměř 28% celkových výdajů, přičemž index růstu výdajů za spotřebu energie byl vyšší než samotné nájemné. Dále se zdražovalo zboží a služby ve zdravotnictví a ve vzdělávání, stoupl také podíl výdajů na kulturu, rekreaci a sport, na služby pošt a komunikací, a na ostatní služby. Bude-li porovnána spotřeba domácností v roce 2005 s rokem 2011, výdaje domácností v roce 2011 činily o 194,344 mld. korun více.

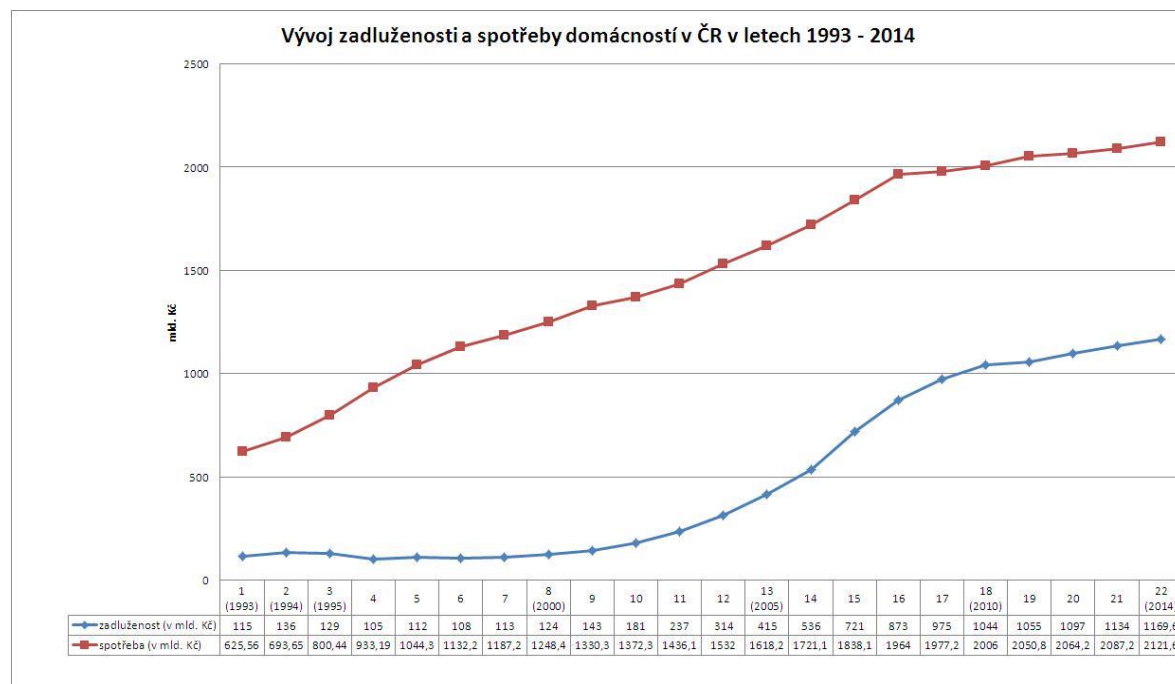
Nejvyšší nominální nárůst spotřeby domácností se vyskytuje, jak již bylo řečeno, u položek „zdraví“ a „vzdělávání“. Tyto služby byly v prvních letech analyzovaného období téměř bezplatné. Proč se v dalších letech začíná více platit za tyto služby, lze spatřit v navyšování soukromých škol a privátních lékařských ordinací. Ve zdravotnictví to může být dále i navyšováním cen léků. I přesto, že u těchto položek ceny nejvíce rostly, domácnosti za ně stále utrácují nejméně; za zdraví kolem 2,2% z celkové spotřeby domácností a za vzdělání, kolem 0,7% z celkových výdajů.

Další velký nominální nárůst je spatřován u položky „pošty a telekomunikace“, který je zapříčiněn vnikem velkého množství společností mobilních operátorů, u kterých domácnosti navyšují telekomunikační služby. V 90. letech se mobilní telefony téměř nepoužívaly, ale s novým stoletím se začínají hojně používat, díky čemuž se rychlým tempem nakupují nejen SIM karty, ale i jiná zařízení a služby, které souvisí s přenosem dat. V posledních letech se ale růst výdajů na telekomunikační služby zastavil a dochází k jejich mírnému poklesu, což je to způsobeno nasycením lidských potřeb na tyto služby.

Pro představu, jak se vyvíjely obě veličiny ve stejném sledovaném období, je zde přiložen graf č. 11. Z grafu je patrné, že se spotřeba od začátku sledovaného období

každým rokem stále více navyšuje. Naopak u zadluženosti začal každoroční nárůst až od roku 1999. V předchozích letech docházelo k výkyvům, kdy například v roce 1995 a 1996 dochází dokonce ke snížení zadluženosti u českých domácností.

Graf č. 11 – Vývoj zadluženosti a spotřeby domácností v ČR

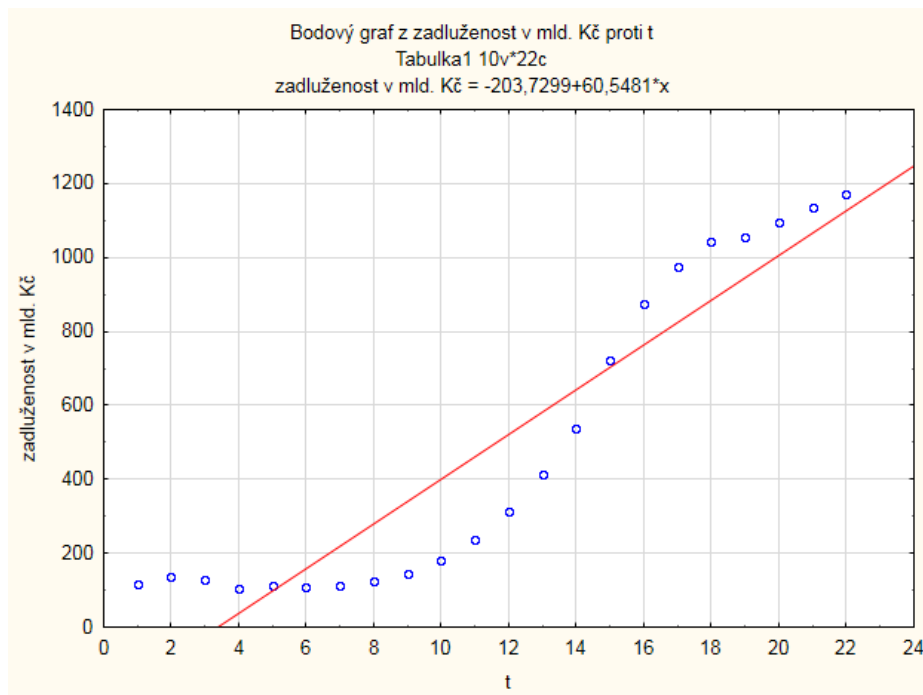

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ, ČNB

Díky časovým řadám lze také sledovat změny jevů v čase. Proto je zde více než vhodné ukázat, jak se v čase měnila zadluženost a spotřeba českých domácností. Horizontální osa, značená pod písmenem t, ukazuje časové jednotky. Vertikální osa značí v grafu č. 12 zadluženost v mld. Kč a v grafu č. 13 spotřebu v mld. Kč. Červená křivka představuje trend, tedy dlouhodobou celkovou a hlavní tendenci vývoje časové řady. Modré body jsou teoretické hodnoty, které značí, jak se skutečně vyvíjí zadluženost v grafu č.12 a spotřeba v grafu č. 13.

V prvním výše zmiňovaném grafu č.12 lze spatřit, že dochází k výkyvům, které není možné předvídat, protože se tyto výkyvy nevyvíjí periodicky. Z grafu je možné také vyčíst, že do roku 2000 se zadluženost pohybovala jen s nepatrnými výkyvy a od roku 2002 začala zadluženost rychlým tempem narůstat.

Graf č. 12 – Trendová funkce, zadluženost

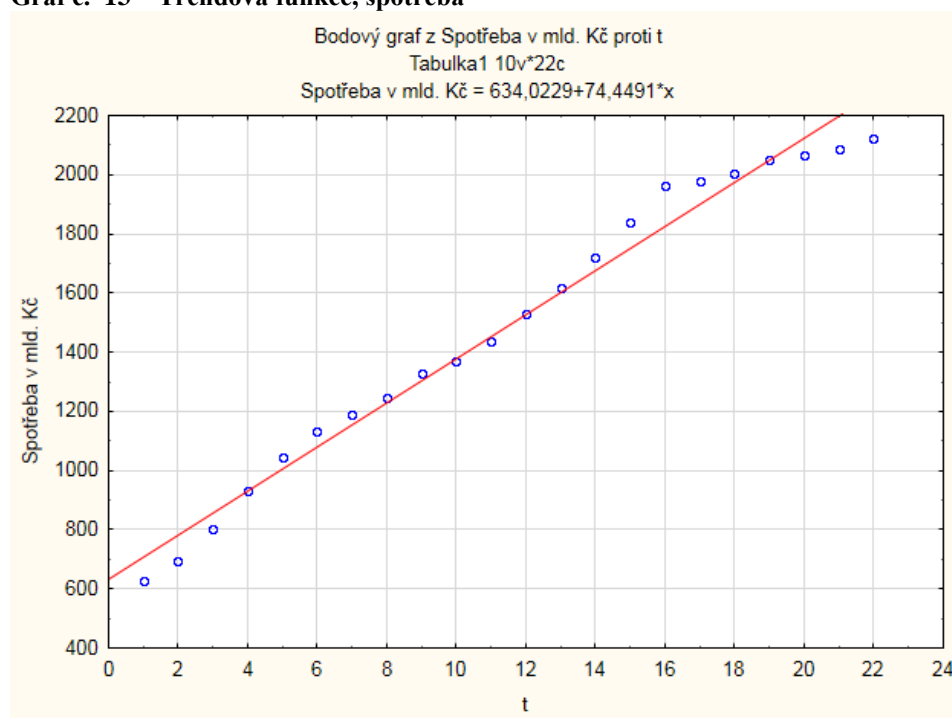
Zdroj: vlastní zpracování

Budou-li konkrétní hodnoty zadluženosti domácností dosažené do obecného vzorce, vyjde lineární trendový model zadluženosti ve tvaru: $y_t = -203,73 + 60,55 * t$, přičemž veličina b, tedy hodnota 60,55 značí již zmíněný meziroční přírůstek. Znamená to tedy, že se v průměru každý rok ve sledovaném období od roku 1993 do roku 2014 navyšuje zadluženost o 60,55 mld. korun.

Jestli se lze na lineární model trendové funkce spolehnout, jde ověřit koeficientem korelace respektivě koeficientem determinace. Koeficient korelace vychází $R = 0,9982$. Výsledek je možno interpretovat tak, že je model výstižný a kvalitní a lze se na něj spolehnout, pokud by bylo potřebné dělat odhady na další roky.

Naopak spotřeba se vyvíjí bez velkého kolísání a pohybuje se stále okolo lineárního trendu, viz graf č.13. Lineární trendový model u spotřeby vychází ve tvaru $y_t = 634,02 + 74,45 \cdot t$. Během sledovaného období, tedy mezi lety 1993 až 2014 se spotřeba průměrně navyšuje o 74,45 mld. Kč. I v tomto případě je třeba zjistit, jak je trendová funkce spolehlivá. Korelační koeficient je roven $R = 0,999$. Na lineární trendový model se lze při odhadech do dalších let také spolehnout.

Graf č. 13 – Trendová funkce, spotřeba

Zdroj: vlastní zpracování

4.3 Vliv spotřeby na zadluženost českých domácností

Jelikož se žádný jev nikdy nevyvíjí jen tak, vždycky na ten zkoumaný jev má vliv jiný jev nebo jiné jevy, je proto ke správnému pochopení daného jevu dobré zjistit, jaký je mezi těmito jevy vztah. Tato část práce bude tedy zaměřena na to, jestli existuje nějaká závislost mezi spotřebou českých domácností a jejich zadlužováním se. K tomuto zjištění slouží regresní a korelační analýza. Spotřeba domácností byla označena jako nezávislá proměnná, zadluženost naopak jako závislá proměnná.

Před samotnou korelační analýzou byl proveden test normality. Ale nejdříve ze všeho byla stanovena nulová hypotéza, H_0 . rozdělení je normální. K otestování normality byl použit Shapiro- Wilkův W test.

Tabulka č. 4- Shapiro- Wilkův W test

Spotřeba v mld. Kč	Shapiro-Wilkův W test = 0,927805, s p-hodnotou 0,110436
Zadluženost v mld. Kč	Shapiro-Wilkův W test = 0,794225, s p-hodnotou 0,0004069

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky č. 4 je patrné, že normální rozdělení má pouze spotřeba, kdy p- hodnota vychází 11%. U zadluženosti domácností časové řady normální rozdělení nemají, protože p- hodnota vychází pouze 0,04% a je potřeba, aby byla vyšší než 5%. Je tedy nutné dále postupovat podle Spearmanova koeficientu pořadové korelace.

Tabulka č. 5- Spearmanův koeficient pořadové korelace

Dvojice proměnných	Počet. plat	Spearman. R	p- hodnota
Spotřeba x zadluženost	22	0,93788	0,000000

Zdroj: vlastní zpracování

Spearmanův koeficient pořadové korelace vyšel, $R= 0,937$. Z tohoto výsledku lze říci, že růst spotřeby je doprovázen růstem zadluženosti. Hodnota koeficientu se pohybuje v rozmezí $0,8 < R \leq 1$, což znamená, že mezi spotřebou a zadlužeností je silná závislost.

Díky tomu, že existuje silná závislost mezi veličinami, je vhodné doplnit tuto korelační analýzu o regresní analýzu- pomocí metody nejmenších čtverců, aby byl zjištěn průběh závislosti.

Tabulka č. 6- Regresní analýza

	<i>Regresní Koefficient</i>	<i>Směr. chyba</i>	<i>t-podíl</i>	<i>p-hodnota</i>	
Spotřeba v mld. Kč	0,78681	0,126526	6,2186	<0,00001	***

Koeficient determinace	0,830059	P-hodnota(F)	4,50e-06
------------------------	-----------------	--------------	-----------------

Zdroj: vlastní zpracování

Z vypočítaných hodnot vyplývá, že vzroste-li nezávislá proměnná- tedy spotřeba o jednu mld. korun, závislá proměnná- tedy zadluženost vzroste o 0,79 mld. korun. Nelze tedy říci, že si domácnosti půjčují na všechno, co spotřebovávají. Na druhou stranu, hodnota odhadnutého parametru potvrzuje, že zadluženost domácností je v důsledku spotřebních výdajů vysoká, a to na hladině významnosti $\alpha = 0,01$. Rovněž statisticky významný koeficient determinace potvrzuje vysokou shodu odhadnutého modelu s daty.

Dále byly použity následující testy na hladině významnosti $\alpha = 0,05$:

Tabulka č. 7- Ekonometrická verifikace

Název testu	Nulová hypotéza	Testovací statistika	P-hodnota
Whiteův test heteroskedasticity	H_0 : není zde heteroskedasticita	LM = 6,14274	P (Chí- kvadrát(2) > 6,14274) = 0,0463575
Test normality reziduí	H_0 : chyby jsou normálně rozdělené	Chí kvadrát(2) = 3,76556	0,152167
LM test pro autokorelaci až do řádu 1 -	H_0 : žádná autokorelace	LMF = 61,7072	P(F(1,19) > 61,7072) = 2,19515e-007

Zdroj: vlastní zpracování

Z ekonometrické verifikace je patrné, že je v modelu poručen předpoklad homoskedasticity a nepřítomnosti autokorelace reziduí, viz Whitův test a LM test autokorelace 1. řádu. Vychýlení standardních chyb bylo redukováno použitím robusního

odhadu zmíněných chyb, tzv. HAC errors. Standardní chyby prezentované v tabulce č. 6 jsou již po zmíněné úpravě.

Z výsledků testů heteroskedasticity a autokorelace dále vyplývá, že výše prezentovaný model by mohl být zlepšen specifikačními změnami. Uvažovat lze zejména o dynamizaci modelu a změně funkční formy. Uvedené je tématem pro další analytickou práci v dané problematice.

4.4 Dotazníkové šetření

Polo-strukturovaný dotazník zaměřený na zadlužování českých domácností byl zaslán 5. 1. 2016 respondentům po sociálních sítích a rozdán na dvou pracovištích, a to v malém hotelu a u společnosti Pražské služby. Nebyla využita pouze elektronická forma dotazování, aby nedošlo k problému, že dotazník vyplní pouze stejná věková skupina respondentů, což by se díky internetu mohlo stát. Konec dotazníkového šetření byl stanoven na 14. 1. 2016. Dotazníků bylo rozdáno a zasláno přes sto padesát. Plnohodnotné odpovědi byly získány pouze od 63 dotazovaných. Dá se předpokládat, že téma „dluhy“ je pro mnohé citlivé témata a lidé se na tuto otázku nechtějí vyjadřovat. Dotazník měl pomoci při odpovědích na stanovené výzkumné otázky, tedy *„jestli nejvíce vede obyvatele České republiky k tomu, aby se zadlužovali, zajištění bydlení, jak moc se zabývají výběrem banky- jestli je výběr závislý na věku, a co jejich rozhodnutí ovlivňuje“*, dále *„jestli stále více lidí využívá osobní bankrot“* a *„možné návrhy řešení, jak by se narůstající zadluženost dala aspoň trochu snížit“*

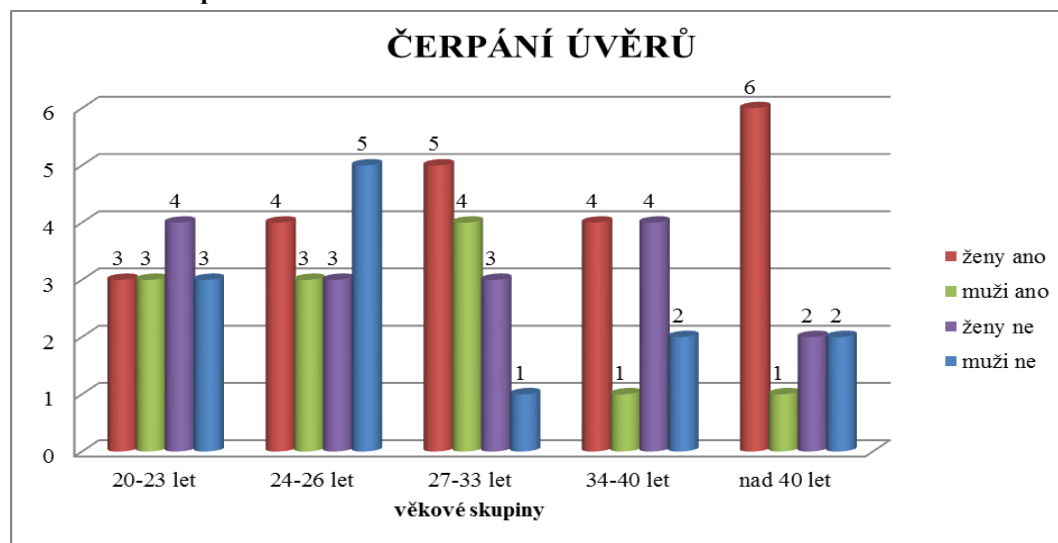
4.4.1 Vyhodnocení dotazníku

Dotazník vyplnilo 38 žen a 25 mužů. Z 63 respondentů 54% odpovědělo, že čerpají nebo čerpali úvěr a úvěry byly více čerpány mezi ženami. V graf č. 14 jsou uvedeny věkové kategorie, přičemž v každé věkové kategorii je rozděleno, kolik žen a mužů čerpalo, či nečerpalo úvěr. Na první pohled lze vidět, že nejvíce zkušeností s čerpáním úvěru mají ženy ve věkové kategorii nad 40let, naopak muži čerpají úvěry jen do 33 let a pak už jen zřídka.

Z hlediska věku jsou tedy úvěry nejvíce čerpány občany ve věkovém rozmezí od 27 do 33 let. Nejvíce je využíván hypoteční úvěr a to do výše 1,5 milionů, s cílem

investovat do bytu, domu nebo pozemku, což odpovídá tomu, že v tomto věku nejvíce lidé touží po vlastním bydlení a zakládá rodiny. Následuje věková skupina od 24 do 26 let, kdy každý z respondentů využil jeden ze zmíněných úvěrů. Tedy jak hypoteční a spotřebitelský úvěr, tak leasing a kontokorent. Ve skupině od 40 let a výš se objevují nejčastěji dva typy úvěrů, a to hypoteční úvěr na bydlení a úvěr spotřebitelský.

Graf č. 14 – Čerpání úvěrů

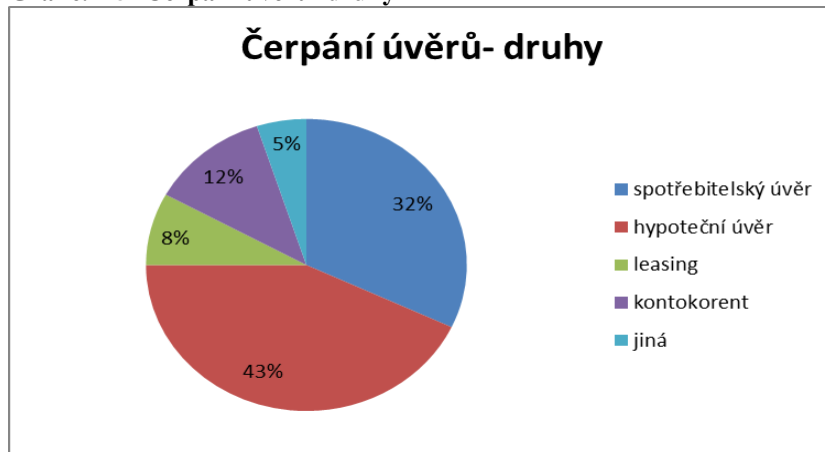

Zdroj: vlastní zpracování

Spotřebitelský úvěr je čerpán většinou do 50 nebo do 100 tisíc, je využit na mimořádné události, na nákup movitých věcí, jako například nové pračky, ledničky a jiné. Hypoteční úvěr v této věkové kategorii není tak často využíván na nákup bytu či domu, ale na opravy již existující nemovitosti (např. oprava střechy). Ve věkové skupině od 20 do 23 let, čerpalo 6 respondentů ze 13 úvěrů, z čehož vyplývá, že zadlužování se stává čím dál tím větším fenoménem už i u velmi mladých lidí. V této věkové skupině lidé nejčastěji čerpají spotřebitelský úvěr či kontokorent a využívají ho k nákupu movitých věcí, k zaplacení pobytu na dovolené, nebo studia. Čerpali úvěr buď z důvodu nízkého platu a nutkání něco hned mít, případně je k čerpání úvěru vedla nějaká mimořádná událost, jako může být například nákup nového kola nebo počítače, pokud starý přestane fungovat. Věková skupina od 34 do 40 let se nejvíce podobá věkové skupině od 27 do 33 let, dotazovaní čerpají hypoteční úvěr s cílem investovat.

Jak je patrné z grafu č. 15, nejčastěji respondenti čerpali právě hypoteční úvěry, následují úvěry spotřebitelské, kontokorent, leasing. Zbýlých 5% tvoří úvěry ze stavebního spoření a debetní karty.

Graf č. 15- Čerpání úvěrů- druhy

Zdroj: vlastní zpracování

Další otázky se již více věnovaly výběru banky. Respondentům byly položeny následující otázky: „*Jak dlouho jste vybírali banku, u které si půjčíte?*“; „*Porovnávali jste nabídky mezi bankami?*“; a „*Co Vaše rozhodnutí ovlivnilo?*“. Odpovědi na otázku, jak dlouho banku vybírali, byly různé. Nejčastější odpověď ale byla, že úvěr čerpají u banky, u které mají běžný bankovní účet, takže jejich rozhodnutí bylo jasné a nabídky na úvěry od jiných bank je zvláštním způsobem nezajímaly. Jiné odpovědi byly například: „*vybíral jsem týden; měsíc; dva měsíce; rok; dlouho*“. Respondenti, kteří odpověděli takto, dále uvedli, že podrobněji zkoumali nabídky i u jiných bank. Další část respondentů uvedla, že banku vybrali během velmi krátké doby nebo během jednoho dne, kdy zkoumali v nabídce banky pouze úrokové míry.

Díky asociačním tabulkám se lze zaměřit na to, zda má věk vliv na délku doby výběru banky. Lze tedy položit otázku, zda mladší lidé věnují kratší čas výběru banky, jak by mnozí mohli předpokládat. Nejprve je nutné vytvořit nulovou hypotézu.

H_0 : mezi sledovanými znaky, tedy věkem a délkou výběru banky, neexistuje závislost.

Nyní je nutno zaměřit se na rozsah souboru (n). V tabulce č. 8 lze spatřit, že $n=34$. Pro zjištění, zda má být použit χ^2 test nezávislosti nebo Fisherův faktoriálový test je nejprve důležité vypočítat očekávané četnosti.

Tabulka č. 8- Asociační tabulka, vliv věku na délku výběru banky

Délka výběru banky	Věk		Celkem
	do 30 let (včetně)	nad 30 let	
Dlouho	10	4	14
Krátce	8	12	20
Celkem	18	16	34

zdroj: vlastní zpracování

očekávané četnosti:

$$a_0 = \frac{14 \cdot 18}{34} = 7,41$$

$$b_0 = \frac{14 \cdot 16}{34} = 6,58$$

$$c_0 = \frac{18 \cdot 20}{34} = 10,58$$

$$d_0 = \frac{16 \cdot 20}{34} = 9,41$$

Všechny očekávané četnosti vyšly větší než 5, proto je vybrán χ^2 test nezávislosti.

$$\chi^2 = \frac{34 \cdot (10 \cdot 12 + 4 \cdot 8)}{14 \cdot 20 \cdot 18 \cdot 16} = 3,265$$

$\chi^2 > \chi^2_{\alpha(1)} \longrightarrow$ nulovou hypotézu o nezávislosti zamítáme

kritická hodnota:

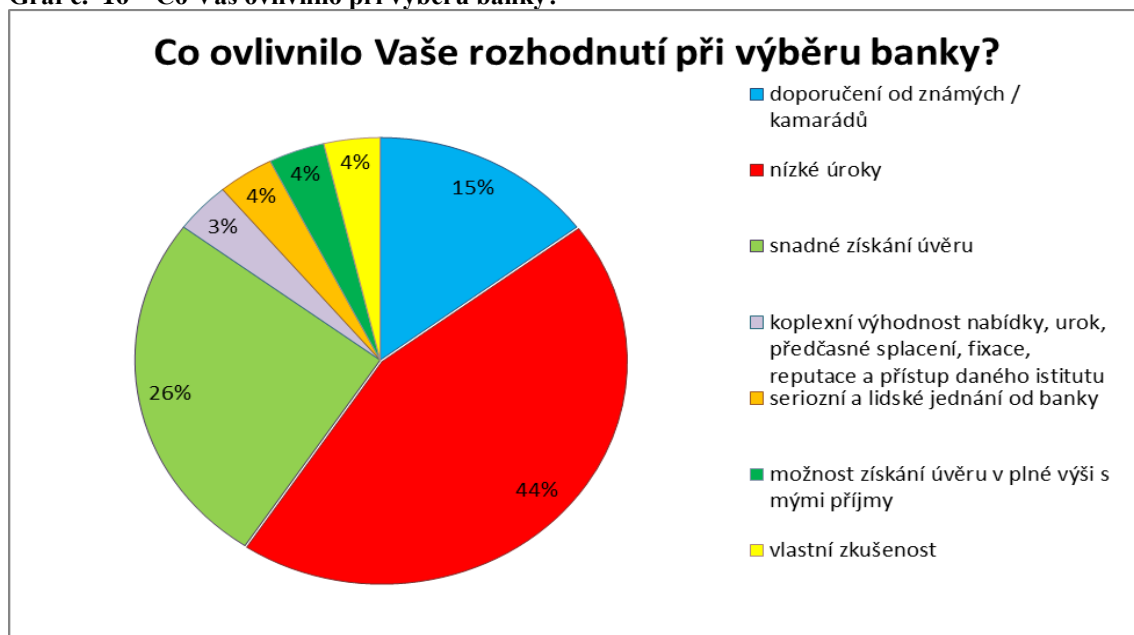
$$\chi^2_{\alpha(1)} = 3,841$$

Jelikož kritická hodnota vyšla vyšší než χ^2 nulovou hypotézu nelze zamítnout. Mezi věkem a délkou výběru banky neexistuje závislost. Nelze tedy tvrdit, že mladší lidé tráví nad výběrem banky kratší dobu. Dá se polemizovat ale o tom, zda by navýšení počtu respondentů nevedlo k tomu, že by se projevil vliv mezi věkem a délkou výběru banky.

Dále byl dotazník zaměřený na to, podle čeho se respondenti nakonec rozhodli, kde budou úvěr čerpat. Odpovědi je možné spatřit v grafu č. 16. Z grafu je patrné, že je pro

respondenty nejvíce důležitá výše úroku a snadné získání úvěru, kdy si banka nediktuje moc vysoké požadavky pro klienty, kteří chtějí úvěr využít. Další nejčastější odpovědí bylo, že respondenti si nechali poradit nebo doporučit banku od svých známých nebo kamarádů, kteří mají s bankou dobré zkušenosti. Jiné faktory, které respondenty ovlivnily, jsou například výhodnost nabídky úvěru, přijatelný úrok, fixace a možnost předčasného splacení, dále rozhodovalo seriózní a lidské jednání od banky nebo vlastní zkušenost, kdy respondent čerpal úvěr dvakrát od stejné banky, se kterou byl spokojen. Jeden z respondentů uvedl, že si při výběru banky nechal poradit od finančního poradce. Překvapením bylo, že nikdo z dotazovaných neuvedl, že je ovlivnila reklama, i přes to, že v televizi lze vidět nespočetně reklam, které lákají na nízké úroky, výhodnost půjčky a tak podobně.

Graf č. 16 – Co Vás ovlivnilo při výběru banky?

zdroj: vlastní zpracování

Ke sjednávání půjčky neoddělitelně patří i podmínky čerpání úvěru, proto byla respondentům položena otázka, *zda se při sjednávání úvěrů zaměřují i na případné úroky z prodlení, nebo co se stane, když nebudou moct úvěr nadále splácet*. 72% dotazovaných odpovědělo, že se zajímají i o možné následky, pokud nebudou úvěr nadále moct splácet. 21% uvedlo, že tomu nevěnovali moc pozornost a 7% respondentů se tím nezabývalo vůbec. I v tomto případě si lze položit otázku, jestli existuje vztah mezi věkem a zájmem se o úroky z prodlení a postupy, pokud by nemohli dlužníci nadále splácet svůj dluh. Dalo

by se předpokládat, že starší lidé, kteří, jak se říká, jsou zkušenější, se budou o tuto problematiku více zajímat. K zjištění odpovědi, jestli to tak opravdu je, bude využita opět asociační tabulka.

Nejprve je nutné stanovit si nulovou hypotézu, H_0 - mezi sledovanými znaky, tedy mezi věkem a zájmem se o úroky z prodlení a postupy při nesplacení úvěru, neexistuje závislost. I v tomto případě je rozsah souboru 34, jak lze spatřit v tabulce č. 9, takže nejprve musí být vypočteny očekávané četnosti.

Tabulka č. 9- Asociační tabulka, vliv věku na zájímání se o úroky z prodlení

Úroky z prodlení, postupy při neschopnosti splácet dluh	Věk		Celkem
	do 30 let (včetně)	nad 30 let	
Ano (věnoval pozornost)	12	11	23
Ne (nevěnoval pozornost)	6	5	11
Celkem	18	16	34

Zdroj: vlastní zpracování

očekávané četnosti:

$$a_0 = \frac{23 * 18}{34} = 12,17$$

$$b_0 = \frac{23 * 16}{34} = 10,8$$

$$c_0 = \frac{18 * 11}{34} = 5,8$$

$$d_0 = \frac{16 * 11}{34} = 5,1$$

Všechny očekávané četnosti vyšly větší než 5, proto je vybrán χ^2 test nezávislosti.

$$\chi^2 = \frac{34 * (12 * 5 + 11 * 6)}{23 * 11 * 18 * 16} = \mathbf{0,0167}$$

$\chi^2 > \chi^2_{\alpha(1)} \longrightarrow$ nulovou hypotézu o nezávislosti zamítáme

kritická hodnota:

$$\chi^2_{\alpha(1)} = 3,841$$

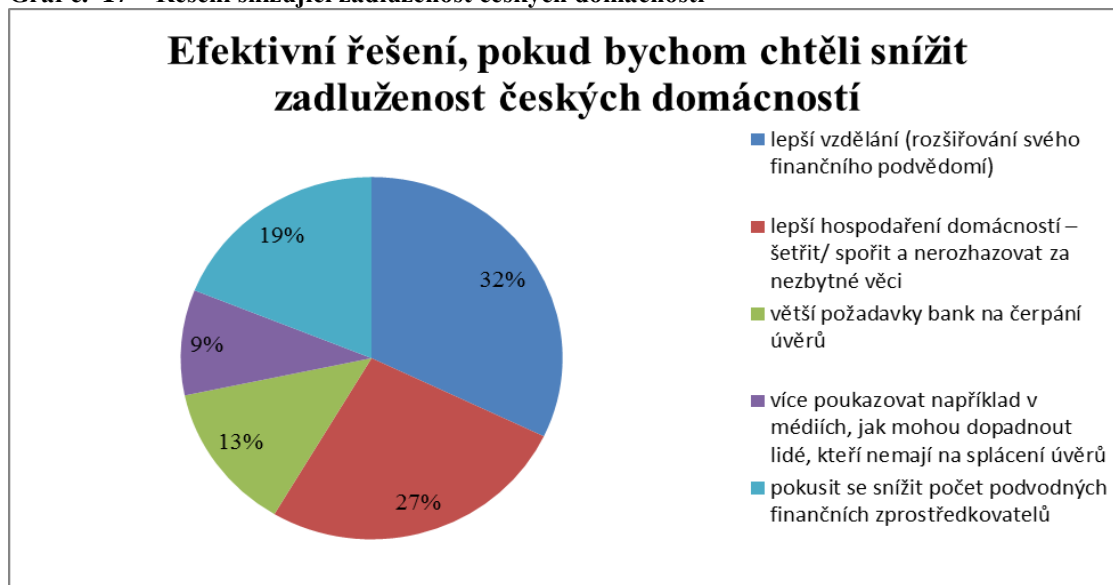
Kritická hodnota vyšla vyšší než x^2 - nulovou hypotézu nelze zamítnout. Mezi věkem a zájmem při sjednávání úvěru o úroky z prodlení a postupy co se stane, když dlužník nebude moct dále platit svůj dluh, neexistuje závislost. Nelze tedy tvrdit, že starší lidé se touto problematikou, při sjednávání úvěru, zajímají více.

S nemožností splácet dluh souvisí otázka, *zda dotazovaní znají někoho, nebo sami mají osobní bankrot*. „Ano“ odpovědělo 53% respondentů. To dokazuje, že počet osobních bankrotů se nepohybuje v malých hodnotách, ale stále narůstá, jak již bylo vidět v grafu č. 3.

Dále byly otázky dotazníku zaměřeny na to, *jestli po zaplacení všech výdajů za domácnost a po zaplacení úvěru zůstávají v rodině finanční prostředky a jestli už někdy měla domácnost problém se splácením*. Po zaplacení všech výdajů zůstávají finanční prostředky 93% domácností a 77% domácností nikdy nemělo se splácením úvěru problém. Menší potíže se splácením úvěrů se objevily u 13% domácností a zbylých 10% uvádí, že měly vážné problémy se splácením. Více než polovina domácností také uvádí, že by si úvěr již nevzala. Důvody jsou různé, byla uváděna například velká finanční zátěž, strach z budoucna související s obavou neschopnosti splácet dluh, upsání se bance na několik let, kdy respondenti nechtějí být vázaní a dlužit. Jeden z respondentů odpověděl, že je třeba, aby se domácnosti spoléhaly více na vlastní příjmy a nespoléhaly se na to, že vše se dá řešit půjčkou, která povede k větší zadluženosti. Čím méně dluhů, tím lépe. S tím souvisí otázka, *co říkají respondenti na půjčky na věci, které nutně nepotřebujeme (např. dovolená)*. Respondenti z 91% odpověděli, že jim přijde nerozumné brát si úvěr na věci, které nutně nepotřebujeme. Zbylých 9% tvoří mladí lidé do 26let, kteří většinou sami uvedli, že využili úvěr například na zaplacení dovolené nebo například na nákup kola.

Na otázku, *jaký mají dotazovaní názor na výši zadluženosti českých domácností*, respondenti z 81% uvedli, že by bylo vhodné, kdyby se zadluženost snížila. Poslední otázka dotazníku byla proto zaměřena na to, *co vidí jako efektivní řešení k snížení zadluženosti*. Konečné odpovědi respondentů lze vidět v grafu č. 17. Nyní budou jednotlivé odpovědi více rozebrány a následně budou uvedeny návrhy, jak by vysoká zadluženost domácností případně šla zlepšit.

Graf č. 17 – Řešení snižující zadluženost českých domácností

Zdroj: vlastní zpracování

Jako nejefektivnější řešení, pro snížení zadluženosti je uváděno zlepšení finančního podvědomí lidí, tedy lepší vzdělání v oblasti financí. S tím úzce souvisí i druhá nejčastější odpověď, která byla, že by se mělo zlepšit hospodaření v domácnostech tak, aby se v domácnosti více šetřilo či spořilo a neutrácelo se za věci, které domácnost nepotřebuje. Mimo jiné, aby domácnosti neplýtvaly například elektřinou, vodou, potravinami atd. Respondenti dále vidí jako problém narůstající zadluženosti velký počet podvodných finančních zprostředkovatelů, kteří nabízejí úvěry. Ke snížení zadluženosti je tedy nutné, více se zaměřit na tyto zprostředkovatele a více kontrolovat nebankovní firmy. I banky neustále usilují o to, aby získání úvěru bylo stále jednodušší, a tím se snaží nalákat občany k čerpání úvěru. Pokud se ale usiluje o snížení zadluženosti, měla by tu být snaha naopak zvýšit požadavky bank na své klienty, což byla další odpověď respondentů. Respondenti vidí řešení i v tom, aby se v médiích, místo neustálých reklam na čerpání úvěru, více ukazovalo i to, jak zadluženost může zničit jedince, celou rodinu a do jakých problémů se domácnost může díky úvěrům dostat.

5 Diskuze

Z práce vyplynulo, že pokud se navýší spotřeba o jednu miliardu korun, navýší se zadluženost o 0,79 miliard korun. Otázkou tedy nastává, co by mohl tvořit zbytek spotřeby. Mohou to být například odpisy nebo úroky, které ve spotřebním koši nenajdeme. Jak lze z výsledku vidět, zadluženost domácností je vysoká, proto byla poslední otázka dotazníkového šetření zaměřena na to, jak by se dala snížit zadluženost českých domácností. Osobně si myslí, že úvěry na bydlení se snížit nedají, protože mnoho mladých lidí vidí v dnešní době úvěr na zajištění bydlení jako nejlepší řešení. Mohla by tu být ale snaha snížit ostatní úvěry. Respondenti uvedli, že ke snížení zadlužeností by mohla pomoci lepší finanční gramotnost, lepší hospodaření domácností, vyšší požadavky od bank na čerpání úvěru, více poukazovat v médiích na to, jak mohou dopadnout zadlužení občané, kteří nejsou schopni splácet své dluhy a v neposlední řadě si respondenti myslí, že by se měl snížit počet podvodných firem nabízející úvěry. Proto tato část práce bude zaměřena na to, jak by se tyto návrhy na snížení zadluženosti mohly řešit v praxi.

V médiích se často mluví o tom, že by se měla zlepšit finanční gramotnost obyvatel, která by vedla ke snížení dluhů. Jak již bylo řečeno, i sami respondenti v dotazníkovém šetření uvedli, že by se mělo zlepšit finanční podvědomí lidí, aby tak domácnosti uměly lépe hospodařit. Stát nedonutí domácnosti, aby se více finančně vzdělávaly, ale může se snažit obyvatele České republiky alespoň motivovat. V první řadě by se již rodiče měli snažit své děti finančně vzdělávat, např. pomocí her, ale pokud sami rodiče nezvládají hospodařit, těžko děti něčemu naučí. Proto by se toho měla ujmout i škola. Už děti na prvním stupni by se měly učit, jaká je hodnota peněz, že by se nemělo utrácet za zbytečné věci a měly by se učit hospodařit, vážit si peněz a šetřit.

Od 1.9.2013 se do českých učebních osnov základních škol měla zařadit i finanční gramotnost. Ministerstvo školství od zavedení finanční gramotnosti do učebních osnov očekává, že studenti následně budou umět zabezpečit sebe i svoji rodinu a budou schopni aktivně vystupovat na finančním trhu. Náplní výuky finanční gramotnosti by měly být tyto okruhy: peníze, hospodaření domácností, finanční produkty a práva spotřebitele. U každého okruhu jsou také stanoveny výstupy, co by měl žák po absolvování znát. (DROBIŠ, 2013). Není lehké si představit, jak tato forma výuky může probíhat, ale pokud učitelé budou stále říkat studentům jen tak okrajově o úvěrech, ručení, exekuci, budou je učit počítat úvěry atd., ale neukáží jim, jak to chodí v realitě, mohou vzniknout dohady,

zda tento předmět bude mít na zlepšení finanční gramotnosti nějaký účinek. Mělo by se studentům ukazovat víc, jaká je realita. Vzít nějaké příklady z praxe (např. když si chci pojistit auto, rodinné rozpočty nebo i samotné sjednávání úvěrů) jakékoliv reálné smlouvy, aby studenti uměli rozpoznat, co je důležité a na co konkrétně si dávat pozor.

Další častou odpovědí respondentů na snížení zadluženosti bylo, že by se v médiích mělo více poukazovat, jak mohou dopadnout ti, kteří nezvládají splácet dluhy, že mohou přijít o rodinu, zaměstnání a skončit jako bezdomovec na ulici. Proč nejsou reklamy na téma – nepůjčujte si nový úvěr na pokrytí toho starého, nebo například: než se zadlužíte, zjistěte na portálu od Ministerstva financí- Proč se finančně vzdělávat, co to obnáší a jestli jste opravdu finančně vzdělaní, aby Vás někdo nepodvedl a neokradl. Dospělí říkají- „rozumím tomu“- ale „kdo rozumí všemu, nerozumí ničemu“ je v tomto případě možná i výstižné. Pokud žadatel o úvěr něčemu nerozumí, neměl by podepisovat smlouvu, banka nebo jiný finanční zprostředkovatel z nevědomosti žadatele může lehce těžít. Dospělí lidé nemají motivaci se finančně vzdělávat, myslí si, že tohle (že by je někdo podvedl) je nemůže potkat, až když vznikne problém, většinou právě spojený s nízkou finanční gramotností, má domácnost snahu se začít více v této problematice vzdělávat- ale to už je pozdě. Proto by se nemělo zapomínat na finanční vzdělání i dospělých a stát by je měl podporovat k tomu, aby měli chuť se na toto téma vzdělávat. Protože právě dospělý má zodpovědnost za chod celé domácnosti a pokud selže, může to mít následky i na zbytek jeho rodiny. Podle mezinárodních studií, je finanční gramotnost v ČR na slabé úrovni a nejméně finančně gramotní jsou právě lidé ve věkovém rozmezí 35-49 let (DROBIŠ, 2013). Proto by se mělo i dospělým lidem klást na srdce, aby se nestyděli za to se dovzdělávat, nestyděli se ptát, nebo se s někým radit. Existuje mnoho finančních poradců a různé instituce, které se snaží zlepšit finanční situaci. Lze uvést například instituci Finanční gramotnost do škol, která dělá přednášky na základních a středních školách.

Dále by se mělo víc poukazovat na to, aby lidé nevěřili všem, kdo nabízí úvěry. Stát, nebo samy banky by měly ukázat lidem, jaké nejčastější triky používají podvodné firmy, aby to lidé sami dokázali aspoň trochu rozpoznat. Na internetu existuje mnoho stránek (Úvěrové podvody, Podvodné firmy), kde lidé píšou svoje příběhy, jak byli podvedeni a uvádí i jakou firmou. Pokud chce domácnost tedy využít nebankovní úvěr, měla by si o poskytující firmě zjistit co nejvíce informací.

6 Závěr

Bakalářská práce byla zaměřena na analýzu vývoje spotřeby a zadluženosti českých domácností v letech 1993-2014. Domácnosti se zadlužovaly odjakživa, jen ne v takové míře a formě, jako se zadlužování rozmohlo nyní. Od roku 1993 do roku 2000 se zadluženost domácností zvláštním způsobem nevyvíjela, a to i přes to, že od roku 1995 se začaly poskytovat hypoteční úvěry. V letech 1995-1996 dokonce dochází k propadu zadluženosti. Důvodem nízkého zadlužování byla vysoká míra inflace, která nabývala dvouciferných hodnot a stejně na tom byla i výše úrokových sazeb. I přes to, že se na trhu začaly více objevovat finanční instituce, pro obyvatele ČR to bylo něco nového, a tak neměli k těmto institucím důvěru. Úvěrový boom nastal až po roce 2000, kdy se rapidním způsobem snížily úrokové míry i inflace. Finančních institucí a nabídek po úvěrových produktech je na trhu již nespočetně. České ekonomice se dařilo a bylo nabízeno hodně volných pracovních míst. Zadluženost v roce 2005 se v komparaci s rokem 2000 zvedla trojnásobně. U bankovních společností se nejvíce rozrůstají hypoteční úvěry a u nebankovních společností spotřebitelské úvěry. V roce 2009 zadluženost domácností stále roste, i přesto, že se ČR nachází v hospodářské recesi. V roce 2010 přesáhl dluh domácností jeden bilion korun. Od té doby zadluženost stále roste, rostou stále také i exekuční návrhy a osobní bankroty, a nezdá se, že by tomu mělo být jinak.

Spotřeba domácností má ve sledovaném období stále rostoucí tendenci. Do roku 1998 tvořily největší část výdajů domácností položky za potraviny a za bydlení, které dosahovaly téměř stejných hodnot. V následujících letech až do dneška, tvoří největší část výdajů domácností položky za bydlení. Po roce 2000 se změnilo chování českých domácností, protože stále více spotřebních výdajů začaly financovat úvěrem. Další roky byly domácnosti spotřebitelsky hodně aktivní, a to díky nízké míře inflace a navyšování mezd. K mírnému propadu spotřeby dochází až v roce 2009, kdy se česká ekonomika nachází v recesi a dále pak v roce 2012, kdy byla zaznamenána doposud nejvyšší nezaměstnanost. Dalo by se říci, že během sledovaného období všechny položky spotřebního koše začaly zdražovat, nejméně však položky za jídlo, obuv a odívání. Tyto položky jsou zlevňovány, protože se ve velké míře rozmohlo obchodování se zahraničím a mnoho věcí se do ČR dováží.

Mezi spotřebou a zadlužeností existuje silná závislost. Obě veličiny nerostou sice stejně 1:1, ale navýšením spotřeby o 1 miliardu dochází k navýšení zadluženosti o 0,79 miliard, z čehož vyplývá, že velká část spotřeby je právě financovaná z úvěrů, a také tím lze potvrdit, že je zadluženost domácností opravdu vysoká.

Otázkou zadluženosti se zabývalo i dotazníkové šetření, díky kterému bylo možné odpovědět na výzkumné otázky. Z 63 respondentů 54% uvedlo, že čerpají nebo čerpali úvěr. Úvěry jsou více čerpány mezi ženami, přičemž největší zkušenosti s čerpáním úvěrů mají ženy nad 40 let. Muži se naopak zadlužují nejčastěji jen do věku nad 30let a pak už jen zřídka. Z odpovědí dále jednoznačně vyplynulo, že domácnosti nejvíce čerpají hypoteční úvěry s cílem investovat do bydlení. Ty jsou nejvíce čerpány občany ve věkovém rozmezí 27-33 let, což vypovídá o tom, že mladí lidé, kteří se chtějí osamostatnit, si berou hypotéky, aby byli ve „svém“. Úvěry jsou využity i lidmi ve věku 22 let, což vypovídá o tom, že žít na úvěr přijde v dnešní době lidem téměř normální. Více než polovina respondentů také uvádí, že znají někoho, kdo má osobní bankrot.

Při výběru banky respondenty nejvíce ovlivňuje výše úrokových sazeb, následně pak snadná dostupnost získání úvěrů. Dále bylo zjištěno, že věk nemá žádný vliv na délku výběru banky a nelze ani potvrdit, že by se starší lidé, jak se říká, více zkušeně, zabývali úroky z prodlení nebo se u banky více ptali na postupy, co se stane, pokud nebudou moci nadále splácet úvěr. Na tento výsledek může mít vliv velká finanční ngramotnost obyvatel ve věkovém rozmezí 35-49 let.

Téměř 80% respondentů dále uvedlo, že si myslí, že je třeba, aby se zadluženost snížila. Možné efektivní řešení, jak by se dala snížit zadluženost lze spatřit např. v tom, aby stát nepodporoval ve finančním vzdělání jenom mladé lidi, ale i dospělé. Mohl by tak docílit prostřednictvím reklam na téma: „vzdělávejte si finančně“, „nepodepisuj, čemu nerozumíš“, „nevědět není hřích“. Dále by se mělo v reklamách ukazovat, jak mohou dopadnout ti, kteří jeden úvěr řeší druhým, nebo řeší problémy s financemi pozdě. Finanční gramotnost na školách by se měla vyučovat prostřednictvím reálných příkladů z praxe a ne pouhým diktováním vět. Banky by zas naopak mohly ukazovat, jaké triky používají podvodní finanční zprostředkovatelé, a tak poučit veřejnost na co si má dát pozor.

Každý by se měl sám ve svém zájmu finančně vzdělávat, aby ho jiní neokrádali, nepodváděli a kvůli své nevědomosti nebyl nucen využít osobní bankrot.

7 Použitá literatura

BRČÁK, Josef a Bohuslav SEKERKA. *Makroekonomie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010b, 292 s. ISBN 978-80-7380-245-5.

BRČÁK, Josef a Bohuslav SEKERKA. *Mikroekonomie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7380-280-6.

BELLOVÁ, Jana. *Občanský a společenskovědní základ*. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2011, 112 s. ISBN 978-80-7402-093-3.

DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xix, 312 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-008-9.

DUBSKÁ, Drahomíra. *Úspory a zadluženost: ocitly se české domácnosti v dluhové pasti?* Český statistický úřad, červenec 2008, str. 1-27

HOLMAN, Robert. *Makroekonomie: středně pokročilý kurz*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xiv, 424 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7179-861-3.

HRONOVÁ, Stanislava a HINDLS, Richard. *Ekonomické chování sektoru domácností ČR - spotřeba a zadluženost*. *Statistika*, 2008, 45(3), s. 189-204. ISSN 0322-788X.

JANDA, Josef. *Jak žít šťastně na dluh*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 176 s. Finance pro každého. ISBN 978-80-247-4833-7.

KLÍNSKÝ, Petr, Otto MÜNCH a Danuše CHROMÁ. *Ekonomika: ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy*. Vyd. 1. Praha: Eduko, 2010. ISBN 978-80-87204-21-4.

MANSFELDOVÁ, Zdenka. *Současná česká společnost: sociologické studie*. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002, 381 s. ISBN 80-7330-009-5.

NOVESKÝ, Ivan. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: COFET, c2009, 448 s. ISBN 978-80-254-4207-4.

ONDŘEJ, Jan. *Zadlužení - fenomén současnosti*. Vyd. 1. Praha: Soukromá vysoká škola ekonomických studií, 2012, 270 s. ISBN 978-80-86744-92-6

SMEJKAL, Vladimír a Karel RAIS. *Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích*. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2013, 483 s. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-4644-9.

SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xxii, 538 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-199-4.

SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007, 257 s. ISBN 978-80-86946-41-2.

SVATOŠOVÁ, Libuše a Bohumil KÁBA. *Statistické metody II*. Vyd. 1. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2008. ISBN 978-80-213-1736-9.

SYROVÝ, Petr a Tomáš TYL. *Osobní finance: řízení financí pro každého*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 220 s. Finance (Grada). ISBN 978-80-247-4832-0.

8 Internetové zdroje

AR. Bankovní poplatky.com. *Vývoj zadlužení domácností v České republice – dlužíme přes bilion, většinu na bydlení.* [online]. 29.3.2012 [cit. 2016-02-02]. Dostupné z: <http://www.bankovnipoplatky.com/vyvoj-zadluzeni-domacnosti-v-ceske-republice--dluzime-pres-bilion-vetsinu-na-bydleni-17037.html>

ČNB. [online]. [cit. 2015-08-27]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2010/2010_II/boxy_a_prilohy/zoj_II_2010_box_IV.html

ČNB. *Jak se vyvíjela dvoutýdenní repo sazba ČNB?* [online]. © 2003-2016 [cit. 2016-01-06]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/faq/jak_se_vyvijela_dvoutydeni_repo_sazba_cnb.html

ČNB. *Měnověpolitické nástroje.* [online]. © 2003-2016 [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/menova_politika/mp_nastroje/index.html#operace

ČSÚ. Databáze národních účtů. *Časové řady výdajů na konečnou spotřebu domácností.* [online]. 2016 [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.spotr_dom

ČSÚ. *Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy v letech 1993 až 2012.* [online]. červen 2013 [cit. 2016-01-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534672/115911a+s+lit.pdf/4bc29412-9282-43be-bbff-8ad94bbb203e?version=1.0>

ČSÚ. *Inflace – druhy, definice, tabulky.* [online]. 2016 [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/mira_inflace

ČSÚ. *Věkové složení obyvatelstva České republiky – 2006.* [online]. 29.06.2007 [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/4003-07-v_roce_2006-66a

ČTK. *Osobní bankrot v osmadvaceti? Čím dál mladší Češi žijí na dluh.* [online]. 16. SRPNA 2015 13:14 [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: http://byznys.lidovky.cz/osobni-bankrot-v-osmadvaceti-cim-dal-mladsi-cesi-ziji-na-dluh-plb-/moje-penize.aspx?c=A150816_131542_moje-penize_ELE

DVOJKA. *Předluženost.* [online]. [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/poradnapraha/slovnicek/_zprava/558099

DROBIŠ, Zbyněk. *Finance.cz. Školáci se budou učit o financích povinně.* [online]. 1.3.2013 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/381238-skolaci-se-budou-ucit-o-financich-povinne/>

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Ihned.cz.* [online]. 27. 2. 2015 [cit. 2015-08-27]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-63604450-zadluzeni-domacnosti-v-lednu-vzrostlo-cesi-dluzi-1-239-bilionu-korun>

HRUŠOVÁ, Monika. Hypoindex.cz. *České domácnosti dluží přes 1,1 bilionu korun. Lidé totiž chtějí mít vše rychle.* [online]. 29.11.2011 [cit. 2015-11-11]. Dostupné z: <http://www.hypoindex.cz/ceske-domacnosti-dluzi-pres-1-1-bil-korun-lide-totiz-chteji-mit-vse-rychle/>

KRISTEJNOVÁ, Veronika. *Exekucí je stále víc, věřitelé vyhrabují staré dluhy* [online]. [cit. 2015-10-18]. Dostupné z: <http://www.hypoindex.cz/exekuci-je-stale-vicundefined-veritele-vyhrabuji-stare-dluhy/>

KURZY.CZ. *Celkové zadlužení domácností v mil Kč-ekonomika ČNB.* [online]. 15.1.2016 [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/cnb/ekonomika/celkove-zadluzeni-domacnosti-v-mil-kc/>

MANAGEMENTMANIA. *Zadluženost.* [online]. © 2011-2013 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/zadluzenost>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o vývoji finančního trhu.* [online]. 1.6.2012 [cit. 2015-12-13]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/vyhledavani?q=Zpr%C3%A1va+o+v%C3%BDvoji+finan%C4%8Dn%C3%ADho+trhu+v+roce>

OSTATEK, Libor. *Hypoteční boom? Těžko. Trh táhne refinancování.* [online]. 23. 7. 2013 17:09 [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-60301220-hypotecni-boom-tezko-trh-tahne-refinancovani>

OSVALDOVÁ, Miloslava, Cyril Mores, Stanislava Menšíková. Creditreform s.r.o. . *Vývoj insolvenčí v České republice v roce 2014.* [online]. leden 2015 [cit. 2015-12-07]. Dostupné z: http://www.creditreform.cz/fileadmin/user_upload/CR-International/local_documents/cz/Presseartikel/Insolvence_2014.pdf

PPM FACTUM. *České domácnosti: \”Změna DPH ovlivní naši spotřebu\”.* [online]. 19. 10. 2011 [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: <http://www.factum.cz/aktuality/aktualita/ceske-domacnosti-zmena-dph-ovlivni-nasi-spotrebu>

VÝZKUM INSOLVENCE. CRIF: *Únor 2014 byl v bankrotech rekordním měsícem.* [online]. 04.03.2014 [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: <http://www.vyzkuminsolvence.cz/zpravodajstvi/crif-unor-2014-byl-v-bankrotech-rekordnim-mesicem.html>

ZAJÍČKOVÁ Drahomíra, *Struktura spotřeby domácností zaměstnanců a důchodců v letech 2004-2008, sociálně-ekonomické souvislosti na začátku 21. století.* Praha, 2010.[online][cit. 2015-10-18]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_330.pdf

9 Seznam tabulek

Tabulka č. 1- Asociační tabulka	15
Tabulka č. 2- Struktura spotřebního koše v ČR od roku 2007	25
Tabulka č. 3- Řetězový index zadluženost	37
Tabulka č. 4- Shapiro- Wilkův W test	47
Tabulka č. 5- Spearmanův koeficient pořadové korelace	47
Tabulka č. 6- Regresní analýza	48
Tabulka č. 7- Ekonometrická verifikace	48
Tabulka č. 8- Asociační tabulka, vliv věku na délku výběru banky	52
Tabulka č. 9- Asociační tabulka, vliv věku na zájímání se o úroky z prodlení	54

10 Seznam grafů

Graf č. 1- Zadlužení českých domácností (rozložení úvěrů)	30
Graf č. 2 – Nařízené exekuce	32
Graf č. 3 – Insolvenční návrhy v ČR	33
Graf č. 4 – Zadluženost domácností v letech 1993-2000	35
Graf č. 5 – Vývoj úrokové sazby	35
Graf č. 6 – Míra inflace.....	36
Graf č. 7 – Zadluženost domácností v letech 2000- 2015	38
Graf č. 8 – Spotřeba domácností 1993-2000	40
Graf č. 9 – Spotřeba domácností 2001-2008	41
Graf č. 10 – Spotřeba domácností 2009-2014	42
Graf č. 11 – Vývoj zadluženosti a spotřeby domácností v ČR.....	44
Graf č. 12 – Trendová funkce, zadluženost	45
Graf č. 13 – Trendová funkce, spotřeba.....	46
Graf č. 14 – Čerpání úvěrů.....	50
Graf č. 15- Čerpání úvěrů- druhy.....	51
Graf č. 16 – Co Vás ovlivnilo při výběru banky?	53
Graf č. 17 – Řešení snižující zadluženost českých domácností.....	56

11 Příloha- dotazník

Dobrý den,

obracím se na Vás s žádostí o vyplnění mého dotazníku, který poslouží jako podklad k bakalářské práci na téma „Analýza spotřeby a zadluženosti českých domácností“. Dotazník je anonymní a data budou použita pouze pro školní účely. Správné odpovědi prosím zakroužkujte nebo napište na volný řádek. Předem děkuji za spolupráci.

Kateřina Hlavová, studentka České zemědělské univerzity

1. Jakého jste pohlaví?
  - a) žena
  - b) muž

2. Kolik Vám je let?
  - a) 20-23 let
  - b) 24-26 let
  - c) 27-33 let
  - d) 34-40 let
  - e) nad 40 let

3. Využíváte nebo využili jste v minulosti, nějaký z druhů úvěrů? (Pokud ne, přeskočte na otázku č. 15)
  - a) ano
  - b) ne

4. Jaký typ úvěru využíváte?
  - a) spotřebitelský úvěr
  - b) hypoteční úvěr
  - c) leasing
  - d) kontokorentní úvěr
  - e) jiný, napište jaký?.....

5. Celková výše Vašeho úvěru?
  - a) do 50tisíc
  - b) do 100tisíc
  - c) do 500tisíc
  - d) od 500tis do 1,5milionu
  - e) od 1,5milionu do 3mil
  - f) víc než 3miliony

6. Co Vás vedlo k tomu si vzít úvěr?
  - a) nízký plat
  - b) mimořádná událost, příp. uveďte jaká?.....
  - c) cíl investovat
  - d) jiné:.....

7. Za jakým účelem jste použili úvěr?
  - a) vánoční dárky
  - b) dovolená
  - c) auto
  - d) jiná movitá věc, např.:.....

- e) nákup nemovitosti či pozemku
  - d) studium
8. Zbývají Vám po zaplacení výdajů za domácnost a úvěru, finanční prostředky?
- a) ano
  - b) ne
9. Už jste měli problém se splácením?
- a) ano
  - b) ne
  - c) menší potíže
10. Zajímala Vás při sjednávání půjčky výše úroku z prodlení, nebo co se stane, pokud nebudete nadále moct splácet úvěr?
- a) ano
  - b) ne
  - c) nevěnoval/la jsem tomu moc pozornost
11. Jak dlouho jste vybírali banku, u které si půjčíte?
12. Porovnávali jste nabídky mezi bankami?
- a) ano
  - b) ne
13. Co Vaše rozhodnutí ovlivnilo nebo co by případně Vaše rozhodnutí ovlivnilo?
14. Vzali byste si úvěr znovu?
- a) ano
  - b) ne
- Pokud ne, uveďte proč.....
15. Jaký máte názor na půjčky, které nutně nepotřebujeme (jako např. dovolená)?
- a) přijde mi to nerozumné, brát si půjčku na věci nezbytně nutné
  - b) proč ne
16. Znáte někoho, nebo sami jste využili možnost osobního bankrotu?
- a) ano
  - b) ne
  - c) nevím
17. Jaký máte názor na výši zadluženosti českých domácností?
- a) je třeba, aby se snížila zadluženost českých domácností
  - b) není třeba, aby se snížila zadluženost českých domácností
18. Co byste viděli jako efektivní řešení ke snížení zadluženosti českých domácností?